

Upplandsmuseet 2014

VERKSAMHETSBERÄTTELSE OCH ÅRSREDOVISNING

UPPLANDSMUSEET

Innehåll

Inledning 1

Kunskapsuppbyggnad 2

Vård av samlingar och miljöer 14

Kommunikation 20

Hemslöjd 40

Årsredovisning 49

Resultaträkning 52

Balansräkning 53

Noter 54

Omslagsbilder från höger: Besökarna strömmade till när Mattias Klum visade sin utställning Vår tid på jorden. Foto Ingrid Zakrisson.

Uppsala domkyrka från sydväst. Illustration i Uppsala domkyrka, volym VII. Foto Olle Norling.

Slätterarbete på Disagården. Foto Frida Gereonsson.

Vasstakläggning på tröskladan, Älvkarleby hembygdsgård, Gammelgården. Foto Ulrika Sahlsten.

Rundspänne, UM43145, från yngre järnålder. Foto: Olle Norling.

Utställningsturnén Romska Röster avslutades med 26 porträtt på Raoul Wallenbergs torg i Stockholm. Foto Anders Ryman.

Redaktör: Håkan Liby.

Grafisk form och produktion: ilo grafisk form, Pataholm 2015.

Tryck: Åtta.45 Tryckeri AB, Solna.

Upplandsmuseet – en aktiv och inspirerande resurs för samhälle och individ

Kultur, kulturarv och kulturmiljö hade en undanskymd plats, om ens någon, i valrörelsen och den politiska debatten under ”supervalåret” 2014. Beklagligt nog uteblev diskussionen om en strategisk satsning på alla de kulturvärden som bidrar till länsinvånarnas livskvalitet och välbefinnande.

Det är tyvärr sällsynt att kulturmiljöer betraktas som en resurs att satsa på – något utvecklingsbart som vi varsamt kan bygga vidare på, inte minst när det gäller besöksnäringen, våra egna och tillresandens upplevelser. Kulturmiljön i Gamla Uppsala är ett exempel på en slumrande resurs som alltid lockat och alltså lockar besökare från när och fjärran. Platsen, historien och myterna fascinerar, fånglar, och förbryllar. Till den ”gamla historien” läggs ständigt nya, färskare vetenskapliga rön som söker en arena för att nå en nyfiken publik. Under året lät Upplandsmuseet en extern konsult utreda vad ett övertagande av verksamheten vid Gamla Uppsala museum skulle innebära verksamhetsmässigt, organisatoriskt och ekonomiskt. Utredningens vision presenterades för Riksantikvarieämbetet, landstingets politiska ledning, kulturnämnden och en rad berörda institutioner och organisationer. Entusiasmen var stor men finansieringsfrågan söker alltså sin lösning.

FOKUS är namnet på ett viktigt utvecklingsprojekt som ägs av Upplandsmuseet och Handikapphistoriska föreningen och finansieras av Allmänna arvsfonden. Projektet står för Funktionshinder Och Kulturarv, Utbildning och Samverkan. Syftet är att under två år genomföra en utbildningsinsats för museitjänstemän från hela landet, som fördjupar kunskapen och medvetenheten om människor med funktionsnedsättningar i kulturarvet och museiverksamheten. Avsikten är att lyfta blicken från de fysiska tillgänglighetskraven som rör museernas byggnader och lokaler och på ett självklart sätt inkludera funktionshinderaspekten i det pågående mångfaldsarbetet, som ytterst handlar om alla människors lika värde.

En angelägen satsning i samma anda var projektet *Romska Röster* som lyfte fram en av våra nationella

minoriteter – romerna. Avsikten var att med personliga berättelser visa på många olika livssituationer med inslag av så väl glädjeämnen som utanförskap och diskriminering. Utomhusutställningen, med fotografen Anders Rymans inklämmande porträtt i stort format, kompletterades stegvis med nya bilder varefter den slog ned på nya platser i Sverige, med avslutning på Raoul Wallenbergs torg i Stockholm.

Upplandsmuseets kulturmiljöavdelning har genomfört en rad angelägna projekt som dels tillfört ny kunskap, dels bidragit till att museet levt upp till målet att vara en aktiv och inspirerande resurs för samhälle och individ. Inventeringar av ett stort antal kyrkogårdar med kulturhistorisk klassificering av gravplatser, resulterade i ny kunskap om bygd och människor. En kulturhistorisk utredning av Ulleråkersområdet omfattade en totalinventering av byggnaderna, framtagande av historik och analys samt en värdering av historiska strukturer i dagens landskap. En annan kulturhistorisk utredning som utfördes tillsammans med Karavan Landskapsarkitekter, gällde det så kallade Dag Hammarskjöldsstråket. Områdets rika historiska lager dechiffrerades, analyserades och värderades.

Museernas forskning en växande resurs var namnet på en forskningskonferens som Upplandsmuseet arrangerade tillsammans med Riksförbundet Sveriges museer i slutet av året. Konferensen, som samlade ett stort antal deltagare från hela Museiverige, behandlade frågor som rörde museernas kunskapsutveckling, forskningens effekter på verksamheten samt hur forskningen organiseras och finansieras. Konferensens syfte var att initiera ett nordiskt forskningsnätverk som administreras av Upplandsmuseet.

Besöksstatistiken 2014 överträffar med god marginal tidigare års siffror. Den totala besöksiffran ökade med nästan 30 000 personer och då är den miljonpublik som tagit del av utomhusutställningen *Romska Röster* oräknad!

Håkan Liby
landsantikvarie/länsmuseichef

Kunskapsuppbyggnad

Forskning

Det av Vitterhetsakademien finansierade *Huseliusprojektet* fortsatte under året sin verksamhet med utgivningen av den sjunde och näst sista delen i serien om *Uppsala domkyrka* (Sveriges Kyrkor nr 234). Volymen är författad av Herman Bengtsson och Pia Bengtsson Melin och ägnas framförallt åt Helgo Zettervalls omdiskuterade restaurering 1885–93, då kyrkan fick sina nuvarande höga tornspiror och sin omfattande inre dekor med mural- och glas-målningar. I samband med utgivningen den 23 maj anordnades en konferens på Upplandsmuseet med deltagare från bl.a. Danmarks Kirker och Eesti Kirikud. Bengtsson och Bengtsson Melin deltog under våren även i det av Svenska kyrkan initierade arbetet med den stora utställningen ”Himlen är här” som visades i Uppsala domkyrka mellan juni och november med anledning av ärkestiftets 850-årsjubileum.

En vetenskaplig referensgrupp är knuten både till volym sju och den under arbete varande volym åtta. Gruppen består av Anders Bodin, Ann-Chatrine Bonnier, Inger Estham, Margareta Kempff Östlind, Margareta Ridderstedt och Ingrid Sjöström.

Bondsagan och Sigvard Cederroths upppteckningar. På uppdrag av Kungliga Gustav Adolfsakademien för folklig kultur har Upplandsmuseet under året avslutat arbetet med folklivsupptecknaren Sigvard Cederroths efterlämnade material. Det rika upppteckningsmaterialet avhandlar arbete, kosthåll, seder, märkesdagar och folkstro under sent 1800-tal i socknarna nordöst om Uppsala och har nu publicerats i en diger volym i Akademiens serie, *Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi* nr 129. Upppteckningarna är publicerade encyklopediskt och de 10 000 posterna är även registrerade i museets databas Primus samtidigt som de finns tillgängliga på nätet via Digitalt museum genom ett omfattande arbete av Barbro Björnemalm.

Uppsala domkyrka från sydväst. Illustration i Uppsala domkyrka, volym VII. Foto Olle Norling.

Den 738 sidor tjocka boken inleds med Iréne Flygares introduktion av Sigvard Cederroths omfattande och hängivna upppteckningsarbete. Därefter följer en analys och kommentar av några centrala teman i upppteckningarna. Cederroth oroades av jordbrukets snabba omvandling under 1950- och 60-tal och önskade fånga den, i vid mening, ekologiska balans som han ansåg fanns tidigare. Stora delar av hans material berör socknar i östra Uppland som Stavby, Ekeby, Alunda men mycket material härrör även från Vaksala. Jordbrukets utveckling och socknarnas sociala förhållanden har därför

Anna Karlsson (1865–1966) från Råby i Vaksala. En av Sigvard Cederroths främsta informanter. Foto Wolter Ehn. Dialekt- och folkminnesarkivet i Uppsala

jämförts med de utsagor som Cederroths informanter gjort. Samtidigt som ålderdomligt samägande och samfällt brukande ägde rum i dessa socknar under 1800-talets andra hälft så hade det moderna samhället i allt högre grad kommit att påverka uttaget av naturresurser i byarna.

Försörjningens resiliens – de agrara hushållen mellan samhälle och natur 1750–1900 är ett tvärvetenskapligt samarbete mellan Stiftelsen Upplandsmuseet, Uppsala universitet, Centrum för biologisk mångfald, SLU samt Stockholms universitet. Projektet leds av professor Maths Isacson och finansieras av Vetenskapsrådet. Övriga projektdeltagare är Iréne Flygare, Mats Morell, Tommy Lennartsson, Anna Westin samt som doktorand i projektet Marja Erikson. Syftet är att förstå hur hushållens ekonomiska och sociala utveckling är relaterat till de omgivande ekosystemen. Projektet studerar två angränsande häradar i Mellansverige, Torstuna

Bild till omslaget på Cecilia Bygdells doktorsavhandling. Foto Olle Norling.

härad i Uppland och Folkare härad i södra Dalarna, dessutom utgör byar i norra Rumänien referensområden. Under 2014 har Forskningschefen Iréne Flygare och doktorand Marja Erikson bedrivit en intensiv forskningsverksamhet med utgångspunkt från framförallt domböcker, censusmaterial, in-teckningsdiarier, ekonomiska rapporter samt sockenstämmoprotokoll och domkapitlets protokoll och skrivelser. Utgångspunkten är de agrara hushållens agerande under de svåra missväxtåren i mitten av 1840-talet och vidhängande ekonomiska och religiösa sammanbrott. Iréne Flygare och Marja Erikson startade under 2014 en fokusgrupp i anslutning till museets del i projektet.

Omsorgsfull landsbygd: rumsliga perspektiv på åldrande och omsorg på den svenska landsbygden. Museets doktorand Cecilia Bygdell färdigställde under året sin avhandling i ämnet kulturgeografi vid Uppsala universitet. Doktorsavhandlingen utgår från intervjuer med äldre i Heby kommun samt omsorgsgivare inom den offentliga sektorn, en privat sektor, familjen, frivilligsektor samt grannar. I studien diskuteras deras berättelser av vad omsorgen rymmer och hur de ser på ett landsbygdsboende. I studien hävdas att den studerade landsbygden är omsorgsfull då det lever människor som behöver omsorg där, då det existerar ett flertal aktörer som ger omsorg och då omsorg är en närvarande del av många landsbygdsboendes vardagsliv. Avhandlingen publicerades i Upplands folkminnesförenings tidskrift i december 2014 medan disputationen skedde den 16 januari.

Instruktör Gunnar Jansson visar skogsarbetare "från Bålsta i söder till Älvkarleby i norr" kvistning med motorsåg i skogen nära Ullfors bruk i Tierps socken 1967. Den moderna skogskörningen ställde nya krav på skogsarbetarna och kursarrangören Skogsvårdsstyrelsen hade som mål att deltagarna skulle lära sig "teknisk arbetsplanering" och undvika "en massa onödigt kraftödande slit genom rätt fällning av träden".

Mälardalsbönders krediter 1820–70. Upplandsmuseets medarbetare Marja Erikson är doktorand vid institutionen för ekonomisk historia vid Uppsala universitet och knuten till Resiliensprojektet (ovan). Den höga skuldsättningen och de många lånen i Riksbanken var en bidragande orsak till att 1840-talets nödår fick så stora konsekvenser i vissa socknar.

Doktorander inom den arkeologiska avdelningen. Under året var tre personer på avdelningen tjänstlediga för högre studier.

Joakim Kjellberg är sedan hösten 2013 tjänstledig för att doktorera vid den arkeologiska institutionen, Uppsala universitet. Avhandlingsämnet behandlar urban materiell kultur och sociala identiteter i det uppländska stadslandskapet under tidig- och högmedeltid, ca 1100–1500.

Linda Qviström är tjänstledig från hösten 2012,

för att doktorera i medeltidsarkeologi vid Stockholms universitet. Hennes avhandlingsprojekt har arbetstiteln *Ett rum utan utsikt – fönster och upplevelser av ljus under medeltid och tidigmodern tid*. Syftet är att studera ljus, utsikt och insyn i den profana arkitekturen. Utgångspunkten är att upplevelser av dagsljus och möjligheter till insyn och utsikt har påverkat både dem som vistades inne i byggnaden och förhållandet till landskap och människor utanför. Upplevelserna har styrts av valet av hur ljusöppningarna har utformats – deras storlek, placering och materialet de eventuellt var täckta med. Dessa val antas spegla föreställningar kring ljussättning, insyn och utsikt, något som i sin tur speglar det samtida samhället.

Per Frölund är forskarstuderande, 50%, i Agrarhistoria vid SLU sedan 2014. Hans forskning behandlar centralplatsen Gamla Uppsalas försörjning under järnålder.

Projektet Folkhemmets bilder. Bilden till vänster ingår i avsnittet om den uppländska arbetsmarknaden åren 1935–1975 i bokprojektet *Folkhemmets bilder*. Projektets syfte är att uppmärksamma Upplandsmuseets omfattande pressfotosamlingar och med hjälp av dem beskriva hur de uppländska tidningarna skildrade folkhemsperiodens omfattande samhällsomvandling. Bilden togs av en av journalisterna på Arbetarbladets Tierpsredaktion till en notis i tidningens Tierpsavdelning (ARB05313).

Forskningskonferens. På uppdrag av och i samarbete med Riksförbundet Sveriges museer anordnade Upplandsmuseet en välbesökt konferens på temat *Museernas forskning en växande resurs* den 18–19 november. Syftet med konferensen var att diskutera vilken effekt museernas forskning har för verksamheten, vilken kunskapsutveckling som sker och forskningens organisation och finansiering.

Inledare vid konferensen var: Maths Isacson, professor i ekonomisk historia, Uppsala universitet: *"Museerna i kunskapssamhället. Reflektioner av en forskare med erfarenheter av ett långt museisamarbete."* Signe Steen Boeskov, Ph.d. og centerleder ved Dansk Center for Herregårdsforskning, Gammel Estrup – Herregårdsmuseet: *"Skärpta forskningskrav och nya vägar för forskning vid de danska muse-*

Konferensen *Museernas forskning en växande resurs* resulterade i bildandet av ett nordiskt forskningsnätverk som administreras av Upplandsmuseet. Foto Bengt Backlund.

erna. Erfarenhet från Dansk Center for Herregårdsforskning". Birgitta Svensson, professor i etnologi vid Stockholms universitet och Nordiska museet samt ständigt sekreterare i Kungl. Vitterhetsakademien: *"Universitetets betydelse för forskning på samlingarna"*. Ingela Bergman, docent och chef för Silvermuseet i Arjeplog samt Institutet för subarktisk landskapsforskning: *"Forskning i det fria – museernas betydelse för ett diversifierat forskningslandskap"*. Fredrik Svanberg, docent och forskningschef vid Historiska museet: *"Forskning som en grundläggande och utvecklande kraft vid museer"*. Lise Berthelsen, Mag.art., Ph.d., gästforskare vid Uppsala universitet. *"Bayeux-tapeten tur/retur"*. Iréne Flygare, docent och forskningschef vid Upplandsmuseet: *"Kunskapsbehov och kunskapseffekter. 15 års forskningsverksamhet vid Upplandsmuseet"*. Moderator var Ulrich Lange, lektor Göteborgs universitet och tidigare Nordiska museets forskarskola. Vid den avslutande debatten enades mötet om att initiera ett nordiskt museiforskningsnätverk som administreras av Upplandsmuseets forskningsavdelning.

Samlingar

Under året införlivades 5 896 objekt i samlingarna. Av dessa utgörs hela 99 % av arkeologiska föremål. Museet tilldelades material från tio olika arkeologiska undersökningar.

UM42454: Våren 2010 genomförde Upplandsmuseet en arkeologisk schaktningsövervakning i Ekolsunds slottsträdgård. Spåren efter 1600-talets trädgård och vattenkonst påträffades såsom trärör med tillhörande järnrör samt lösa järnrör från trärör som mulnat bort. Två sådana järnrör togs omhand, konserverades och togs in i samlingarna. Lämningarna indikerar att detta varit en av landets förnämsta barockträdgårdar.

UM43157: Hösten 2009 gjordes en arkeologisk utredning vid Fullerö, Uppsala socken, av Societas Archaeologica Upsaliensis (SAU). Här framkom boplatslämningar i skogs- och åkermark. Det största fyndmaterialet utgjordes av keramik. Tidsmässigt bedömdes forn lämningen främst härröra från yngre bronsålder och äldre järnålder. Fynden fördelades till Upplandsmuseet och består av ett par avslag av flinta, keramik, lerblock och några poster av ben, sannolikt människoben.

UM42598: Hösten 2010 utförde Upplandsmuseet en forskningsundersökning vid platsen för den medeltida bebyggelsen vid Lingnåre i Hållnäs socken. Genom undersökningen var det möjligt att nyansera tolkningen av tidigare kända lämningar, bl.a. visar en datering till 1600–1900-tal att en sentida verksamhet funnits på platsen, långt efter det att bebyggelsen övergivits. I det kulturlager som undersöktes fanns slagg och kraftigt bränd lera, spår efter verksamhet med koppling till metallbearbetning. Bränd lera, lerklining och slagg är också, tillsammans med skal av hasselnöt och fröer, några av de fynd som togs in till samlingarna.

UM43223: Föremål som grävdes fram i Vårfrukyrkan, Enköping, redan 1974, har fyndfördelats och tagits in i Upplandsmuseets samlingar. Det rör sig om föremål som kom fram i samband med en byggnadsarkeologisk undersökning då kyrkan skulle restaureras och som sedan dess och fram till 2013 varit utställda i kyrkorummet. I materialet finns bland annat begravningsattribut i textil eller organiskt material, bl.a. hättor, hårband, myrtenkronor, rosetter och spetsar. Här finns t.ex. också en psalmbok, olika beslag, fönsterglas och andra fragment av byggnadsdetaljer.

UM43227: Hösten 2010 utförde Riksantikvarie-

UM43148–43150. Tre mansvästar från Vallby, Danmarks socken. På en av västarna finns en påsydd lapp med texten: "Användes även av farfar Daniel Ersson särskilt vid höslotter." Daniel Ersson (1821-1887) var givarens farfarsfarfar. Foto Bengt Backlund.

ämbetet, UV Mitt, en särskild arkeologisk undersökning av gravfältet Vaksala 155:1, Vaksala socken, den s.k. Inhålskullen. Gravskicken bestod av både benlager, en brandgrop, en urnegrav, brandlager, men även skelettbegravningar. De yttre gravskicken bestod av stensättningar, blockgravar, en treudd, "lergravar", gravar med stenkreis, täcksten, gravklot samt en mindre gravkammare. Dateringarna har en spännvidd från yngre bronsålder fram till äldre vikingatid. I fyndmaterialet fanns bl.a. pärlor, kammar, beslag, nitar och brända djurben, fragment av en hjälm och en svärdsskida samt fragment av en guldten.

Samlingarnas tillväxt har också skett genom föremål som privatpersoner skänkt till museet. Upplandsmuseets förvärvskommitté, Berit Schütz, Kerstin Åberg, Iréne Flygare, Barbro Björnemalm och Håkan Liby fattar beslut om vilka föremål som ska tas emot eller köpas in. Under året knöts även Bent Syse, chef för den arkeologiska avdelningen, till förvärvskommittén. Detta med anledning av att museet avsåg sig stående fyndfördelning av arkeologiskt material och fortsättningsvis begär fyndfördelning av önskat material efter förvärvskommitténs beslut.

I grunden för varje ställningstagande står Upplandsmuseets profilområden Jordbruk, Järnhantering och Administrativa system. Genus, mångfald, generation, representativitet, kontext, tid och rum är andra kriterier vid bedömningen. Under året sammaträdde kommittén tre gånger.

Ett av de större förvärven, och ett av det lite ovanligare slaget utgjordes av delar av Hällsta

gårdsmuseum i Veckholms socken. Hällsta gårdsmuseum har byggts upp av ägaren till gården, Anders Ekman. I gårdens olika ekonomibygnader visade han en synnerligen imponerande samling föremål med koppling till jordbrukets historia och dess olika delar på ett mycket pedagogiskt sätt. 2014 skulle gården säljas och föremålen i samlingen auktioneras ut. De föremål som skänktes till Upplandsmuseet härrör från den del av utställningen som skildrar gården Hällstas historia, från förhistorisk tid fram till historisk tid, när man fick telefon. Det rör sig om förhistoriska föremål som påträffats vid jordbruk samt kulturhistoriska föremål, verktyg, redskap, bruksföremål samt fotografier med koppling till arbetet och livet på gården.

Föremålen som nu kommer att införlivas i samlingarna skildrar en gårds historia och blir ett mycket värdefullt tillskott till Upplandsmuseets kunskap om bygden. De blir också ett viktigt referensmaterial till de torp- och gårdsundersökningar som gjorts arkeologiskt och där man kommer åt brottsstycken, fragment av föremål.

Vidare mottog Upplandsmuseet två hårtavlor, UM43151 och UM43152, vilka är minnestavlor efter två pojkar som i späda ålder gick bort år 1895 respektive 1899. De båda pojkarna, John och Josef, var syskon till givarens pappa. Kontexten var ovanligt god och här fanns en förankring i arbetarklass med rötter i baptiströrelsen, vilket bl.a. avspeglar Upplandsmuseets profilområde administrativa system. Denna typ av hårtavlor, så kallade minnestavlor, fanns inte tidigare representerade i Upplandsmuseets samlingar.

Rundspänne, UM43145, från yngre järnålder (datering 900-1000-tal). Spännet är tillverkat av brons och har genombruten dekor. Ornamentiken påminner om flätbandsornamentik. Spännet har haft en pigg och bär spår av förgyllning. Foto: Olle Norling.

Förvärvkommitté tackade också ja till tre västar, UM43148–43150. Västarna, som är i ett mycket gott skick, visar en stilutveckling under 1800-talets andra hälft. Här finns även en intressant personhistoria. Västarna har använts och förvarats på en släktgård i Vallby, Danmarks socken. Gården bebos idag av givarna och har varit i släktens ägo i över 300 år. Här finns en tydlig anknytning till Upplandsmuseets profilområde jord.

Ett annat förvärv under året var material bestående av uppteckningar, manuskript och böcker, UM43210–43219, vilket tillhört Ture Ericson, f.d. politiker i Bondeförbundet och kommunalfullmäktiges förste ordförande i Danmarks socken. Materialet kompletterar tidigare föremålgåvor från samma familj, såsom köksutrustning, fotografier och kläder.

Under 2014 fick Upplandsmuseet en förfrågan om att ta emot två yngre järnåldersföremål, ett rundspänne och en armrings av brons. Efter det att en sammanställning gjorts i form av en rapport och en begäran om fyndfördelning ställd till Riksantikvarieämbetet, fyndfördelades föremålen till Upplandsmuseet. Det var givarens far som under

1950-talet påträffat föremålen invid gravfältet Nysätra 49:1, Nysätra socken, Uppland. Fadern var under den perioden lantarbetare på Ryda kungsgård. Arbetarna bistod ibland Vägverket och när Örsundavägen skulle förbättras togs grus från den ås där gravfältet ligger. Upphittaren, som skötte avverkningen av träd på åsen, hittade föremålen i sitt arbete. Spännet och armringsen förblev i upphittarens ägo och påträffades nyligen av sonen, som kontaktade Upplandsmuseet. Föremålen har efter konservering införlivats i museets samlingar.

Kunskapsuppbyggnad inom den arkeologiska verksamheten

Verksamhetsåret präglades av en stor mängd mindre uppdrag, som inkom och utfördes löpande under hela året. Inga upphandlingar gjordes under året, alla uppdrag skedde via direktval av länsstyrelsen, vilket medförde att planeringen av avdelningens arbetsinsatser blev mycket ryckig och oöverblickbar. Därmed inte sagt att undersökningarna var ointressanta.

	UTREDNING	FÖRUNDERSTÖKNING	SLUTUNDERSTÖKNING	SCHAKTÖVERVAKNING	ÖVRIGA UPPDRAG
Stad				14	
Landsbygd	2	5	1	7	5
Kyrka				11	

Sammanställning av antalet utförda arkeologiska uppdrag under 2014. När det gäller schaktövervakningar så var beslutet från länsstyrelsen oftast i form av arkeologisk förundersökning.

Åter från konserveringen framträder ett av de mer ovanliga fynden från Gnistaundersökningen, som sannolikt suttit på en sköld, ett grishuvud, förgyllt med öga av röd granat. Foto Bengt Backlund.

Tyngdpunkten på 2014 års arkeologiska undersökningar kom att ligga jämnt fördelad mellan insatser i stad, på landsbygd och i kyrkomiljöer. Övervägande del av dessa undersökningar hade karaktären av schaktningsövervakningar, där uppdraget i fält kunde variera från några timmar upp till flera veckor.

De arkeologiska undersökningarna inför omläggning av järnvägen i en tunnel genom *Gamla Uppsala* gick in på sitt tredje år. I detta samarbetsprojekt tillsammans med Societas Archaeologica Upsaliensis (SAU) och Riksantikvarieämbetet UV-mitt, har insatserna i fält begränsat sig till några få schaktningsövervakningar. I övrigt har arbetet mest rört efterarbete med framställning av årsredovisning från föregående säsong. I slutet av 2014 påbörjades arbetet med att ta fram synopsen för kommande vetenskaplig publikation av undersökningarna.

Efterarbete har också skett av resultaten från

undersökningarna i *Gnista* som genomfördes 2013. Här har bl.a. fynd återkommit från konserveringen, varefter ett mycket rikt material nu kan ses i sin forna glans. Även det stora osteologiska materialet från undersökningen har analyserats under året.

Sammantaget påbörjades 45 olika arkeologiska projekt under året. En utredning genomfördes i Östra Salabacke, Uppsala, där ett större område utreddes inför kommande bostadsexploatering. Den andra utredningen skedde i *Ekhagen*, Lena, även detta inför kommande bostadsexploatering.

Schaktövervakningar på landsbygden ägde rum vid *Vik*, Balingsta, *Härvesta* bytomt, Simtuna, på olika platser i *Husby-Långhundra*, *Sikhjälma*, Hållnäs, *Marma*, Lagga, *Gryta-Hällby*, Gryta och *Hamra*, Fröslunda. Anledningen till dessa har oftast varit nedläggning av el- eller vattenledningar.

Schaktövervakningar i länets medeltida städer har skett för Uppsalas del i kvarteren *S:t Britta*, *Domen*, *Sjukhuset*, *Munken* och *Kransen*. Gator som berörts av

I slänten ner mot Ingmar Bergmansgatan framkom ett trettioåttal begravningar, där flera gravlagda låg långt ut och nära ytskiktet i slutningen. Foto Jonna Sarén Lundahl.

arkeologisk schaktövervakning är *Ingmar Bergmansgatan*, *Drottninggatan*, *S:t Persgatan* och *Trädgårdsgatan*. Slutligen har det för Uppsalas del också skett övervakningar vid schaktningar utanför *Uppsala slott* och *Ecclesiasticum*. Till övervägande del är dessa övervakningar föranledda av arbeten med nedläggning av ledningar eller andra ingrepp i marken.

I Östhammar har schaktövervakningar ägt rum i kvarteret *Tingsgården* och i *Gammelbyn*, den medeltida föregångaren till Östhammar. I *Öregrund* övervakades ett större arbete med att lägga ner nya elkablar i centrum.

En av de mer omfattande schaktövervakningarna skedde i samband med uppförandet av ett parkeringshus vid *Akademiska sjukhuset* i Uppsala. Här påträffades flera medeltida tegelugnar och spår efter verksamheten runt dessa. Produktionen har levererat tegel till Franciskanerklosteret under 1200-talet men också till domkyrkobygget under 1300-talet. Slutligen har området kunnat producera tegel till slottsbygget under 1500-talet.

Den andra platsen som överraskade var en schaktövervakning inför anläggande av en ny trappa vid *Ingmar Bergmansgatan* upp mot Helga Trefaldighetskyrkan. I slänten ner mot gatan påträffades delar av den tidiga kyrkogården. Inom en mindre yta återfanns förutom lösa benrester, även begravningar efter ett trettital individer.

Det arkeologiska arbetet i Enåkers kyrka avslutades under 2014. Vid undersökningen påträffades ett flertal mynt. Här ses en silverbrakteat präglad efter 1410, under Erik av Pommerns regeringstid. Foto Anna Ölund.

Många av länets kyrkor har förbättrat åskskyddet eller gjort andra inre eller yttre ingrepp. Upplandsmuseet har följt dessa schaktningar i *domkyrkan*, *Enåker* (två ingrepp), *Läby*, *Skäifhammar*, *Danmark* (inre och yttre arbeten), *Nora*, *Svinnegarn* och *Lena*. Även arbeten vid *Rimbo* kyrka i Stockholms län har övervakats.

Schaktövervakningarna i *Danmarks kyrka* strax söder om Uppsala föranleddes av att golven blev utbytta och ny utvändig dränering gjordes. Golvarbetet som omfattade sakristian och delar av långhuset övervakades av arkeologer från Upplandsmuseet. Vid undersökningen påträffades gravar och gravkammare samt stora mängder bemålade putsfragment men även mynt. I sakristian upptäcktes en tidigare okänd källare och en prästgrav från 1627.

Fem förundersökningar utfördes i länet. Vid *Hellby*, Vaksala, påträffades lämningar efter en yngre järnåldersbebyggelse och resterna efter en smedja från 1700-talets början. Vid *Vrå*, Knivsta, hittades fem nya stensättningar i närheten av en tidigare registrerad stensättning, som nu kom att bilda ett gravfält, troligen från bronsålder och/eller äldre järnålder.

I samband med och inför planerad flytt av en runsten, den s.k. *Ängbysten*, Knivsta, genomfördes en förundersökning. Syftet var att utröna om runstenen står på ursprunglig plats och om det

Arkeologisk övervakning i samband med golvbyte i Danmarks kyrka. Foto Anna Ölund.

Arkeologisk övervakning vid Viks slott. Här påträffades spår efter bebyggelse från 1300-talet. Foto Anna Ölund.

fanns spår efter olika slags händelser eller verksamheter intill runstenen? Runstenens läge enligt äldre kartmaterial i ängsmark invid Knivstaån, kan i första hand ses som att den varit placerad intill en väg med tillhörande vadplats.

Under året pågick ett mycket omfattande schaktningsarbete över hela Vikområdet vid *Viks slott*, Balingsta. Värmeledningar, nya vattenledningar och ny el till de flesta av områdets byggnader skulle anläggas eller bytas ut. Arbetet innebar att stora, djupa schakt längs en sammanlagd sträcka på ca 2 km grävdes. I och med detta möjliggjordes en arkeologisk förundersökning, som kunde belysa utvecklingen av platsen på ett nytt sätt. Viks slott är byggt i slutet av 1400-talet eller vid 1500-talets början och ingen äldre bebyggelse har tidigare kunnat påvisas. Undersökningen 2014 kom att ändra på detta, då kulturlager och byggnadsrester från 1300-talet påträffades.

Året avslutades med en förundersökning på två platser inför ny sträckning av väg 288 mellan Alunda-Gimo. Här kunde resterna efter en närmast bortodlad grav dokumenteras tillsammans med lämningar efter ett fossilt åkerlandskap.

Endast en slutundersökning genomfördes 2014. Detta skedde vid *Slavsta* i östra delen av Uppsala. De lämningar som undersökts på platsen, både innevarande år och tidigare 2005 (Upplandsmuseets rapporter 2009:01) bestod av spår från den bebyggelse som funnits här, såväl under äldre som yngre järn-

ålder. Av särskilt intresse vid undersökningarna var de lämningar av djuroffer från den yngre järnåldern som framkom både under 2005 och 2014. År 2005 undersöktes bl.a. en slaktplats med ett stort inslag av häst och ett fynd av en torshammare. Vid årets undersökning påträffades, förutom en komplex bebyggelse, olika depåer av obrända djurben. I flera fall bestod dessa offerdepåer av djurkranier från häst, ko och får, i en del fall även hela djur.

Övriga uppdrag har varit de under år 2005 påbörjade *konsekvensutredningar* åt olika elprojekteringsfirmor. De fortsatta även detta år, där endast fyra uppdrag genomfördes för att bedöma eventuell påverkan på fornlämningar och annat av kulturhistoriskt värde inför kommande ledningsarbeten. Vid *Gnista*, Danmark, genomfördes en av exploitören beställd utredning, där syftet var att ta reda på om ett mindre område kunde innehålla fornlämningar. Ett liknande uppdrag gjordes inför planerad exploatering vid *Karlholm*, Västland. Här utfördes en arkeologisk-kulturhistorisk utredning, där syftet var att utreda förutsättningen för förekomst av fornlämningar och övriga kulturhistoriska lämningar inför planering av kommande byggnation. Slutligen fick Upplandsmuseet uppdraget att markera ut fornlämningar i en 20 km lång kraftledningsgata mellan *Hamra och Boglösa*, inför kommande röjningsarbeten.

Årets undersökningar inom ramen för Uppsala universitets forskningsprojekt "*Gamla Uppsala*

Vid Ängby, Knivsta flyttades en runsten inför kommande iordningsställande av järnvägsområdet. Foto Per Frölund.

Väster om västhögen i Gamla Uppsala grävdes ett mindre schakt genom en vallformation. Foto Per Frölund.

– framväxten av ett mytiskt centrum”, där Upplandsmuseet är en samarbetspartner, fortsatte med en mindre undersökning. I år genomfördes undersökningar av en förmodad vallanläggning i västra delen av Högåsen samt av tidigare genom magnetometer indikerade rader med stolpfundament längs med östra sidan om denna.

Kunskapsuppbyggnad inom kulturmiljöverksamheten

Upplandsmuseet har under 2014 arbetat med en kulturhistorisk inventering av gravplatser på kyrkogårdar inom det västra kontraktet i Uppsala stift, ett projekt som inleddes 2013. Med arbetet i fält dokumenteras alla gravvårdar uppförda före 1980 med text och bild. Det sammanställs tillsammans med arkivundersökningar i en rapport för varje kyrkogård. Kunskapen utgör sedan grund för en kultur-

Vid slutundersökningen i Slavsta påträffades lämningar efter djuroffer. I ett fall hade man lagt ned flera djur i samma grop. Ett av djuren, ett får, är i det närmaste intakt. Foto Anna Ölund.

historisk klassificering av gravplatserna, vilket är huvudsyftet med arbetet. Med hjälp av klassificeringen kan många gravplatser bevaras som berättar en viktig del om kyrkogårdens, socknens och de begravdas historia.

Upplandsmuseet utförde under året en kulturhistorisk utredning av Ulleråkersområdet i Uppsala. Utredningen har innefattat en totalinventering av bebyggelsen, framtagande av historik samt analys och värdering av historiska strukturer i dagens landskap. Syftet med utredningen var att den skulle ligga till grund för kommande detaljplanarbete där tankar finns bl.a. om utveckling av bostadsbebyggelse i området. Arbetet utfördes på uppdrag av dåvarande fastighetsägaren Landstinget.

Upplandsmuseet har tillsammans med Karavan Landskapsarkitekter gjort en kulturhistorisk utredning av det s.k. Dag Hammarskjöldsstråket i Uppsala. Detta består av Rosendal, Ulleråker, Ultuna, Hammarby och delar av Malma och innefattar också Kronåsen. Områdets rika historiska lager har dechiffrerats, analyserats och värderats, liksom värdefulla landskapsavsnitt, grönstrukturer och siktlinjer. Det omfattande utredningsområdet har utgående från analyserna delats in i olika delområden, var och en med olika typer av kulturhistoriska värden och olika förutsättningar för exploatering och andra

Gravvård vid Västerlövsta kyrkogård i form av en ängel som håller en skylt med den gravlagdes namn. Foto Ulrika Sahlsten.

Den stora centralbyggnaden på Ulleråkers sjukhus, med lågdel i rött tegel och vitputsad högdel, uppfördes 1965 efter ritningar av Sture Frölen. Byggnaden har ett stort medicin- och arkitekturhistoriskt intresse och utgör ett landmärke i området. Foto Per Lundgren.

Det gamla Ultuna, med bland annat en särpräglad miljö med forsknings- och undervisningslokaler som hörde till Ultuna lantbruksinstitut, ingick i utredningsområdet Dag Hammarskjöldsstråket. I förgrunden syns en gammal stenvalvbro som uppfördes i början av 1800-talet, ett av områdets äldsta byggnadsverk som fortfarande är i bruk. Den tillkom då Ultuna fortfarande var en kungsladugård. Byggnaden i foden är Gamla hydrologen, uppförd 1912. Foto Per Lundgren.

Ångströmlaboratoriet, som angränsar till byggnadsminnet Polacksbackens kasernetablissemang. Byggnaden uppfördes i början av 1990-talet efter en arkitekttävling som vanns av Tema arkitekter. I samband med en planerad utbyggnad utredde Upplandsmuseet konsekvenserna för områdets kulturhistoriska värden. Foto Per Lundgren.

Dammvallen och fallet i Jumkilsån vid Ullbolsta utgör ett vandringshinder för fisk, men är också en miljö med kulturmiljövärden. Foto Agnetha Pettersson.

Gatuhuset Svartbäcksgatan 26–30 i kvarteret Lindormen i Uppsala. Foto Agnetha Pettersson.

åtgärder. För vart och ett av delområdena har riktlinjer för framtida användning tagits fram, liksom för utredningsområdets möte med omlandet. Arbetet har utförts på uppdrag av Uppsala kommun.

På uppdrag av Svenska kyrkan gjorde Upplandsmuseet en konsekvensanalys inför planerade förändringar inom byggnadsminnet Domtrapphuset och f.d. Domkapitelhuset i Uppsala.

Inför förestående rivning, om- och tillbyggnad utförde Upplandsmuseet en dokumentation av Åhlénshuset i Uppsala. Dokumentationen innefattar såväl historik och arkitekturbeskrivningar som fotografering. Den har under 2014 sammanställts i form av ett häfte som även redogör för turerna kring tillkomsten och den turbulens byggnaden har orsakat genom åren. Arbetet har skett på uppdrag av Axfast AB.

Upplandsmuseet har på uppdrag av Akademiska hus utfört en kulturhistorisk utredning och konsekvensanalys inför en planerad utbyggnad av Ångströmlaboratoriet intill byggnadsminnet Polacksbacken i Uppsala.

Under 2013 utförde Upplandsmuseet en byggnadshistorisk undersökning av dragontorpet på Linnés Hammarby, med förslag på restaureringsåtgärder som återför byggnaden till den tid den fungerade som dragontorp. Under 2014 har lagerföljderna i byggnadens kammare kunnat dokumenteras,

i samband med pågående restaureringsarbeten. Av intresse var bland annat lerkliningen, som var grovt utförd på träpligg i timret och uppenbarligen utförd för tapetsering på makulaturpapp.

Upplandsmuseet har deltagit i arbetet med att ta fram kunskapsunderlag om och värdera vattenanknutna kulturmiljöer i anslutning till Jumkilsån och Strömarån. Kunskapsunderlaget ska användas i samband med fysisk planering och de biotopvårdinsatser som planeras för att nå god ekologisk status enligt EU:s ramdirekt för vatten. Arbetet har skett på uppdrag av länsstyrelsens natur- och kulturmiljöenheter.

Upplandsmuseet har utfört en antikvarisk dokumentation och kulturhistorisk värdering av 1700- och 1800-talsbebyggelsen i tre fastigheter i kvarteret Lindormen i Uppsala. Arbetet har skett på uppdrag av fastighetsägaren.

I samband med framtagning av texter till en kommande bok om Vik i Balingsta socken, Uppsala kommun, har en omfattande kunskapsuppbyggnad gjorts kring bebyggelse och landskap från 1600-talet fram till idag.

Med stöd av Upplandsmuseets forskningsfond har Per Lundgren utforskat Carl Dahlmans skrifter om 1700-talets lantbyggnad i Uppsala. Arbetet har publicerats i form av en artikel i årsboken *Uppland 2014*.

Vård av samlingar och miljöer

Vård av samlingar

I Upplandsmuseets magasin i Morgongåva arbetar sju personer dagligen med att ta hand om museets bildsamlingar som uppskattas till mer än 2,5 miljoner bildbärare. Det är samverkansprojektet Kulturarvs-IT som gör det möjligt för museet att vårda, bevara och tillgängliggöra bildskatterna som visar uppländsk kulturhistoria från 1880-talet fram till idag. Tack vare lång kontinuitet och därmed hög kompetens kan samlingarna tas om hand på bästa sätt. Varje negativ packas om, skannas och registreras för att slutligen publiceras på Digitalt Museum. Den största bildsamlingen är Uppsala-Bild, som består av reportagebilder från 1940- till 1970-talet, och där görs också den största arbetsinsatsen.

Bilder från Arbetarbladets tierpsredaktion, bröderna Östlings ateljé och Axel Sagerholm är exempel på samlingar som tas om hand löpande och under året har närmare 20 000 bilder gjorts tillgängliga.

Men det är inte bara de stora samlingarna från kända fotografer som är av betydelse. De mindre samlingarna med okända amatörfotografer som skildrat vardagsliv och fritid kompletterar och berikar bilden av historien. Under året har museet exempelvis publicerat 61 bilder med koppling till boktryckare Bergman som var verksam i Uppsala vid sekelskiftet 1900. Glasplåtarna, som påträffades på en vind i Lundequistska huset, innehåller främst motiv på familjen Bergman men även ett par bilder som visar verksamheten på boktryckeriet.

Personalen på samlingsavdelningen har även digitaliserat en samling glasplåtar efter Karin Krantz som arbetade i den fotografiska verksamheten på Idrottsmagasinet i Uppsala. Fotografering blev Karins stora fritidsintresse och de 282 bilderna som till största delen är tagna under 1920- och 1930-talet skildrar främst släkt och vänner. Karin Krantz fotograferade ofta med självutlösare vilket gör att hon själv finns med på många av bilderna. Många bilder är vardagsskildringar, både från hemmet på Mältargatan vid Ångkvarn i Uppsala och från

Motorcykel med dubbelkommando, Söderströms bilskola i Uppsala, sannolikt 1950-tal. Foto: Uppsala-Bild.

"Flicka prygar på Perssons bil i Tierp" – reportage i Arbetarbladet 1968. Foto: Arbetarbladets tierpsredaktion.

Arbete pågår i Bergmans Boktryckeri, Uppsala omkring år 1900. Okänd fotograf.

Trädgårdsarbete när det är som roligast. Fotografens man Gösta och kamraten Yngve spexar framför kameran. Foto: Karin Krantz

sommarstället Lillsunda, Uppsala-Näs socken. Karin hade i övrigt ett rikt umgänge som hon flitigt dokumenterat.

Under 2014 fortsatte arbetet med att vårda, registrera och fotografera Upplandsmuseets föremålssamlingar. Nya och gamla föremålsposter kompletterades med nytagna färgfotografier och information.

Kulturmiljövård

Rådgivning

Länsinvånare och fastighetsägare kontaktar dagligen museets antikvarier i frågor som rör kulturmiljöer och vård av kulturarv. Många gånger handlar det om lämpliga metoder och material inom byggnadsvård, men kunskap om kulturhistoria knuten till bebyggelse och länets kulturmiljöer efterfrågas också. Rådgivningen kan ske per telefon, per e-post eller genom besök på plats. Kulturmiljöavdelningens antikvarier har efter förfrågan från olika fastighetsägare besiktigat omkring 80 byggnader och bebyggelsemiljöer fördelade på länets alla kommuner. Rådgivningsbesiktningarna innebär betydelsefulla kontakter och tillför museet viktig kunskap om kulturmiljön. De åtföljs av skriftliga utlåtanden med sådant som miljöernas historik, arkivuppgifter, kulturhistoriskt värde och förslag på vårdåtgärder, allt efter vad som efterfrågas.

En av de viktigaste fastighetsägarna ur kulturhistorisk synvinkel är Svenska kyrkan. Här upprätthåller Upplandsmuseet ett givande samarbete med församlingar och pastorat, länsstyrelsen och Uppsala stift, bland annat genom att vara medlem i den regionala samrådsgruppen för det kyrkliga kulturarvet. Museet ger råd i antikvariska frågor och spelar en viktig roll som expert i dialogen med församlingarna inför deras ställningstaganden i antikvariska frågor.

Museet har haft ett stort antal uppdrag som *antikvariskt medverkande* vid åtgärder på lagskyddade kyrkomiljöer och begravningsplatser. Medverkan sker på uppdrag av de enskilda församlingarna. Under 2014 har Upplandsmuseet varit antikvariskt medverkande vid arbeten på 22 olika kyrkor i länet.

Ett av de största uppdragen har varit som antikvariskt medverkande vid kommande och pågående arbeten på Uppsala domkyrka, där de omfattande konserveringarna av glasmålningarna har varit i fokus. Under 2014 har museet medverkat som antikvariskt sakkunnig vid konservering av glas i Sonens fönster, lagning och konservering av skadade glas i koret och klerestoriet, rengöring och lagning av sten i masverk till Sonens fönster och i Vasakoret, omsättning av sten i södra trappan samt uppsättning av en digital informationsskylt på Domkyrkoplan. Arbetena har vidare innefattat samråd med beställaren, glasmålningsservatorer, arkitekt och hantverkare

kring utformning av nytt utvändigt skyddsglas samt planer på förändringar i korsmitten, utbyggnad av förrådsutrymmen och ändring av belysning.

Övriga uppdrag som antikvariskt medverkande har varit vid omläggning av kyrkogårdsmuren vid Svinnegarns kyrka (Enköpings kommun), konservering av muralt måleri i Ekeby kyrka (Östhammars kommun), konservering av muralt måleri i Tensta kyrka (Uppsala kommun), konservering av träföremål i Ärentuna kyrka (Uppsala kommun), flytt av kyrkbänk m.m. i Vittinge kyrka (Heby kommun), arbeten med åskskyddskompletteringar på Enåkers kyrka (Heby kommun), arbeten med åskskyddskompletteringar samt byte av el- och värmesystem på Östervåla kyrka (Heby kommun), arbeten med åskskyddskompletteringar på Huddunge kyrka (Heby kommun), byte av taktäckning samt arbeten med åskskyddskompletteringar på Harbo kyrka (Heby kommun), byte av elanläggning i Björklinge kyrka (Uppsala kommun), arbeten med åskskyddskompletteringar, byte av elsystem samt uppdatering av värmesystem i Börje kyrka, arbeten med åskskydds-

Upplandsmuseet följer som antikvariskt medverkande arbetet med konservering, lagning och rengöring av glaset i domkyrkans stora södra fönster, som tillkom vid Helgo Zettervalls restaurering på 1890-talet. I samråd med glasmålerikonserveratorerna beslutas omfattning och utförande av retuscheringar i glaset där måleriet har fallit bort. Det görs på väsentliga detaljer som ansikten, händer och textband. Allt som görs är reversibelt och kan tas bort utan att det äldre glaset påverkas. Foto Ulrika Sahlsten.

kompletteringar samt uppdatering av värmesystem i Läby kyrka (Uppsala kommun), uppdatering av värmesystem i Junkils kyrka och Åkerby kyrka (Uppsala kommun), renovering av fönster i Skuttunge kyrka (Uppsala kommun), arbeten med åskskyddskompletteringar i Lena kyrka (Uppsala kommun), renovering av tiondebod vid Vendels kyrka (Tierps kommun), omläggning av skiffertak på sakristian på Dalby kyrka, (Uppsala kommun), renovering av fönster på Hagby kyrka (Uppsala kommun), omputsning av sockel på Nora kyrka (Heby kommun) samt åtgärdande av rötskador på taket på Rasbo kyrka (Uppsala kommun). Vidare har Upplandsmuseet medverkat vid anläggandet av askgravplats vid Löt kyrkogård (Enköpings kommun), ändring av minneslund samt anläggandet av askgravplats vid S:t Olofs kyrkogård (Enköpings kommun) samt anläggandet av askgravplats vid Vårfrukyrkans kyrkogård (Enköpings kommun).

Upplandsmuseets expertkompetens har dessutom anlitats vid projekteringar av kommande åtgärder i kyrkor. I Skuttunge kyrka (Uppsala kommun) har museet medverkat vid projektering av dagvattenledning och renovering av bjälklag och i Enåkers kyrka (Heby kommun) vid projektering av uppdatering av el- och värmesystem samt åtgärder på golvbjälklag inklusive bjälklagsventilation.

Upplandsmuseet har varit antikvariskt medverkande vid 18 restaureringsprojekt som fått statligt stöd till byggnadsvård. Medverkan sker här på uppdrag av den fastighetsägare, förvaltare eller brukare som erhållit stöd. Under 2014 har Upplandsmuseet varit antikvariskt medverkande vid restaurering av stolpverkslada i Funbo-Lövsta, Funbo socken (Uppsala kommun), utvändigt restaurering av Bror Hjorts hus, Uppsala (Uppsala kommun), restaure-

Demontering av den gamla skifferläggningen med Grythytteskiffer på Dalby kyrka. Foto Agnetha Pettersson.

ring av gamla brandstationen i Vattholma, (Uppsala kommun), åtgärder på dörr och fasader till Baptistkyrkan i Uppsala, restaurering av äldre bostadshus på Lövhagen, Järlåsa socken (Uppsala kommun), renovering av veranda på huvudbyggnaden på Härledgården, Torstuna socken (Enköpings kommun), renovering av timmerstomme och fönster i magasinsbyggnad på Fasma, Tensta socken (Uppsala kommun), lagning av takstol på lada på Lilla Järstena, Tillinge socken (Enköpings kommun), omläggning av tak på källargrund vid Tegelsmora prästgård (Tierps kommun), läggning av vasstak på trösklada på Älvkarleby hembygdsgård, Älvkarleby socken (Älvkarleby kommun), restaurering av lövsågerier och balkong på huvudbyggnaden på Göksbo gård, Altuna socken (Enköpings kommun), åtgärder på putsfasad och snickerier på byggnadsminnet Veckholms gamla prästgård, (Enköpings kommun), fönsterrenovering på brygg- och bagarstuga och ladugård inom byggnadsminnet Lövestabruk, (Tierps kommun), omläggning av tak på f.d. smedsbostad inom byggnadsminnet Lövestabruk, (Tierps kommun), omläggning av falsat plåttak, snickeri- och putsarbeten på Eric Sahlström-institutet i Tobo, (Tierps kommun), kompletteringsplantering av träd och buskar i Engelska parken inom byggnadsminnet Örbyhus slott, Vendels socken (Tierps kommun), åtgärder på visthusbod och

Det medeltida kalkmåleriet på väggar och valv i Tensta kyrka utfördes på 1430-talet av Johannes Rosenrod. Målningarna rengjordes och konserverades under 2014. Här ses en rengjord yta i ansiktet på en kvinna i en scen ur Birgittalegenderna som finns i den västra delen av kyrkan. Foto Ulrika Sahlsten.

fårhus på Norrgården i Åkerby-Söderby, Bälinge socken (Uppsala kommun) samt fasadrenovering av f.d. spannstallar och vagnslider (nuvarande konferensbyggnad) inom byggnadsminnet Gimo herrgård, (Östhammars kommun).

Bland övriga uppdrag som antikvariskt medverkande kan nämnas restaurering av byggnader på det statliga byggnadsminnet Marma läger (Älvkarleby kommun), invändig ändring av lokaler på byggnadsminnena Domtrapphuset och f.d. Domkapitelhuset i Uppsala (Uppsala kommun), invändig ändring av Järnskrivarbostaden samt Sadelmakarlängen inom byggnadsminnet Österbybruks herrgård (Östhammars kommun), renovering av takstol

Lilla Järstena. Lada från 1930-talet med en ståtlig takstolskonstruktion som bär det valmade, högresta tegeltaket. Takstolen reparerades 2014 med byte av en drygt 11 meter lång snedsträva. Foto Ulrika Sahlsten.

och takkupor på Slottet inom byggnadsminnet Viks slott (Uppsala kommun), Omläggning av tak på bostadshus inom byggnadsminnet Härnevi kvarn och såg (Enköpings kommun) samt om- och nybyggnad av Ekonomigården på Uppsala gamla kyrkogård.

Inom ramen för projektet *Hus med Historia* har Upplandsmuseet medverkat vid fönsterrenovering på Klockargården i Tegelsmora socken (Tierps kommun), tillgänglighetsanpassning av byggnader på Gammalgården i Knutby socken (Uppsala kommun) samt åtgärder på stomme och fasad på ängslada på Rasbokils hembygdsgård, Uppsala kommun.

Upplandsmuseet har varit antikvariskt sakkunniga vid interiöra förändringar av Uppsalas stadshus.

Vårdplaner. På uppdrag av länsstyrelsen har Upp-

Vasstakläggning på tröskladan, Älvkarleby hembygdsgård, Gammalgården. Foto Ulrika Sahlsten.

landsmuseet tagit fram ett åtgärdsprogram för en bryggghuslänga inom naturreservatet Andersby i Tierps kommun. Inom ramen för projektet *Hus med Historia* har Upplandsmuseet tagit fram vårdplaner för hembygdsgårdarna till Skokloster Gille (Soldattorp 48 i Sonka), Skoklosters socken (Håbo kommun) och Huddunge hembygdsförening (Heby kommun).

Service till kommunerna. Upplandsmuseet ger service och rådgivning till länets alla kommuner inom plan- och bygglovshantering. Sammanlagt har knappt ett hundratal plan- och bygglovsärenden granskats och yttrande lämnats till byggnadsnämnden inom respektive kommun.

Regeringen har även för året 2014 anslagit medel i projektet *Hus med historia*, i syfte att uppmärksamma och bevara hembygdsgårdarnas kulturarv. Ambitionen är att se hembygdsgårdarna som ett nav för att vårda, bevara, bruka och utveckla det lokala byggda kulturarvet. Upplandsmuseet har utfört två vård- och underhållsplaner samt varit antikvariskt medverkande vid olika åtgärder (se respektive rubrik). Projektet har inneburit en värdefull kontakt med länets hembygdsföreningar och ett ömsesidigt utbyte av kunskaper och erfarenheter.

Satsningen på restaurering och rådgivning för *överloppsbyggnader* i jordbrukslandskapet i samarbete med Länsstyrelsen har fortsatt under året. Upplandsmuseet har under året besökt ett antal gårdar för slutbesiktning av tidigare beviljade restaureringsåtgärder och gårdsgårdsläggningar.

Omläggning av falsat plåttak på Eric Sahlström Institutet i Tobo, Tegelsmora, Tierps kommun. Foto Agnetha Pettersson.

Exempel på bygglovavärende i kvarteret Mältaren i Enköping. Foto Agnetha Pettersson.

Vård av fastigheter som Upplandsmuseet äger och förvaltar

Byggnadsvårdsåtgärderna på Disagården har pågått för fullt under 2014. På *soldattorpet* har äldre enkupigt lertegel lagts ovanpå det gamla spåntaket, som var otätt och tog åt sig fukt. Takteglet lades på läkt som spikades direkt på spåntaket. Nockbräder och vattbräder byttes ut och tjärades. Skorstenen har tätats med glidgjutning och putsats så att det nu är möjligt att elda i kakelugnen och använda bakugnen. Läggning av gårdsgård har påbörjats, vilket skedde i samband med en programdag. *Gränbygårdens portlider* har höjts för att inte syllstockarna skulle ligga för nära marken. De gamla spruckna cementresterna under knutarna togs bort och det kompletterades med nya hörnstenar. Marken vid portöppningarna planades ut för att få regnvatten att rinna från byggnaden. Vid Skuttungestugan och upp mot bastun och smedjan har en *grishage* och ett vindskydd byggts av okantade brädor och sågade trästolpar från Harbergets Såg & Hyvleri. *Nyvlastugans* brädtak ovanför yttertrappan har spikats fast och tjärats. *Gränbystallets* plankgolv närmast mangården har plockats upp och justerats så att det inte vickar och så att det blir bättre luftväxling mot timmerväggarna. Golvbjälkarna tvättades med Klorin och höjdes vid behov. Ytterväggen på Gränbygårdens gäststall kommer att panelas och okantad ramsågad ytterpanel från Österbybruks Hembygdsförening har beställts för detta ändamål.

Torvtaket på *Gränbygårdens visthus- och spannmålsbod* har kompletterats med näver och grästovv på ett uttorkat parti mot östra gaveln på takfallet mot mangården. *Bastuns* spännanordning för laven har reparerats och behandlats med roslagsmahogny. *Gårdsgårdarna* har kompletterats med slakor och ståltråd. Gårdsgården vid bygatan har rests upp efter att har rasat av snö och vind. Trasiga takpannor och delar nockbrädor har bytts ut.

Frluftsmuseet och byggnadsminnet Kvekgården i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Upplandsmuseet ansvarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av ägaren. Under året har mindre underhåll utförts, som tillverkning av nya grindar.

Gränbygårdens portlider höjdes för att inte syllstockarna skulle ligga under jord, en grannlags uppgift som krävde stor försiktighet. Foto Håkan Wallentinsson.

Kommunikation

SOCIALA MEDIER	2014	2013
www.upplandsmuseet.se	43.234 besök	61 500 besök
www.digitaltmuseum.se	678 256 visningar	499 004 visningar
www.digitaltmuseum.se	84 345 besök	ca 60 000 besök
Facebook	2 210 följare	1 460 följare
Facebook	245 580 visningar	158 775 visningar
Instagram	263 följare	90 följare
Arkeologibloggen	27 301 visningar	1 641 visningar
Hemslöjdens blogg	22 131 visningar	11 700 visningar

Strategisk kommunikation

Arbetet med att utveckla Upplandsmuseets externa kommunikation fortskred under verksamhetsåret. Den strategiska kommunikationsplanen antogs vid museistyrelsens sammanträde i mars. Målet är att effektivt och långsiktigt tillgängliggöra museets kunskap och kompetens genom strategisk kommunikation. Under året har en särskild satsning gjorts på sociala medier. Antalet följare på Facebook och Instagram har ökat väsentligt i jämförelse med föregående år.

Databasen Primus och DigitaltMuseum

En del support och visningar av databasen genomfördes under året. Ansvaret för databasen vilar på avdelningen Samlingar. Under året har Upplandsmuseet samverkat då det gäller utvecklingsfrågor, bl.a. tillsammans med övriga Primusanvändare i forumet Primus Sverige. Upplandsmuseet har deltagit i flera möten under året. Under 2014 gjordes en stor uppgradering av databasen, vilket innebar att personalen fick avvara Primus under den tid några medarbetare gick igenom uppgraderingen för godkännande.

Under hösten 2014 fortsatte arbetet med projektet Primus Hembygd. Målet är att utifrån användarnas behov ta fram en mer lättarbetad och anpassad modell av databasen. Tanken är att den förenklade formen av Primus ska vara lämplig för mindre museer och hembygdsföreningar.

DigitaltMuseum är för de Primusanvändande institutionerna en mycket viktig länk till avnämarna. Här kan en besökare själv söka i bild- och föremålsamlingar samt kommunicera med personalen. Det går att ställa frågor eller ge kommentarer till redan befintlig information. Under året gjordes många sådana kompletteringar och Upplandsmuseet noterar att DigitaltMuseum är välbesökt och många gånger det första steget till kontakt med museet. Via DigitaltMuseum kommer också en hel del bildbeställningar till museets fotografer. I och med att museets samlingar finns publicerade på DigitaltMuseum så finns de också sökbara i K-samsök och Europa.eu.

Föremålsposterna i databasen Primus webbpubliceras löpande via DigitaltMuseum. För att öka tillgängligheten och visa på samlingarnas bredd, gjordes under året flera genomgångar av äldre, sedan tidigare ej publicerat material.

Under 2014 har avdelningen Samlingar valt att en gång i månaden, ur olika perspektiv, belysa utvalda föremål och bilder. Dessa publiceras som Månadens föremål och Månadens bild på Upplandsmuseets hemsida.

Biblioteket

Under året har moderniseringen av museets bibliotek fortsatt bland annat genom att den gamla biblioteks-databasen överförs till LIBRIS vilket leder till en avsevärt bättre tillgänglighet. Samtidigt har hylluppställningar och dubletter rationaliserats.

Magasinet

Upplandsmuseets föremålsmagasin, beläget i Morgongåva, Heby kommun, utgör en bas för daglig verksamhet i form av vård, skanning och registrering. Magasinet är även öppet för grupper och enskilda personer efter förbokning. Under året har ett antal grupper, forskare och övriga gjort besök för visningar och studier av samlingarna. Till exempel har Masterprogrammet vid ABM-institutionen, Uppsala universitet, med inriktning på Musei- & kulturarvsvetenskap gjort studiebesök. Frågor om insamling, hantering och vård av föremål behandlades och magasinet visades under antikvarie Kerstin Åbergs ledning.

Ett antal museer och hembygdsföreningar har under året beställt visningar av magasinet. För hembygdsrörelsen i Uppsala län hölls en välbesökt och uppskattad temakväll med rubriken "Hur tar vi hand om våra samlingar?".

Regional kulturplan

Samverkansmodellen infördes i Uppsala län 2013 och kulturverksamheten i länet är relaterad till styrdokumentet Regional kulturplan för Uppsala län 2013–2014. Kulturplanen har sedan reviderats och Upplandsmuseets styrelse har yttrat sig över förslaget till plan 2015–2017 och konstaterat att museet har en tillfredsställande beskrivning och att de prioriteringar som anges är relevanta. En ny, angelägen punkt som införts är: *Synliggöra och vidareutveckla Upplandsmuseets roll som kunskapscentrum för länets kulturhistoria*. Upplandsmuseet pekas också ut som aktör under ett antal utvecklingsområden: *Ett rikare konstliv, En ökad kulturell delaktighet, Kultur för barn och unga* samt *En attraktivare livsmiljö*.

Landstingsfullmäktige beslutade anta Regional kulturplan för Uppsala län 2015–2017 den 17 juni. Kulturplanen är utgångspunkten för avstämningar och dialogsamtal mellan Upplandsmuseet och landstingets kulturnämnd.

Projektet Romska Röster

2012 beviljade Statens Kulturråd 500 000 kronor som utvecklingsbidrag till projektet Romska Röster

Antikvarie Kerstin Åberg visat textilavdelningen i magasinet vid temakvällen "Hur tar vi hand om våra samlingar?"
Foto Håkan Liby.

Romska flaggan.

för en interregional verksamhet i Mälardalsområdet under 2013. Samma år beviljade Postkodlotteriets kulturstiftelse 2,6 miljoner kronor för projektets fördjupning och utvidgning till en nationell turné under 2013–2014. Budgeten har omfattat 4,2 miljoner kronor med egeninsatser från Upplandsmuseet och samtliga tio samverkansparter på de platser som medverkat i projektet Romska Röster.

Det primära målet för projektet Romska Röster är att bidra till att stärka kunskapen om och ge perspektiv på den romska minoritetsgruppens livsvillkor lokalt, regionalt och nationellt. Projektet ska verka för ett inkluderande romskt kulturarv, öka kunskapen samt verka för alla människors lika värde och mänskliga rättigheter. Romska Röster har genomförts under 2012–2014 i samarbete med romer och fotografen Anders Ryman. Katja Blomerus och Domino Kai, båda finska kale-romer, har varit anställda i projektet.

Romska Röster, med utställning, pedagogiska program och romska kulturaktiviteter, började årets turné i Luleå i samarbete med Norrbottens museum.

Romska Röster har omfattat pedagogisk verksamhet, för elever och lärare, föreläsningsserier och programaktiviteter för allmänheten samt en stor utomhusutställning med fotograf Anders Ryman svartvita porträtt av romer ur olika romska grupper. Under åren 2012–2013 har projektet genomförts på fem platser i mälardalsregionen; i Uppsala, Tierp, Enköping, Eskilstuna och Västerås. Under 2014 etablerades projektet nationellt och genomfördes i Luleå, Umeå, Örebro, Linköping och Stockholm. Utomhusutställningen visades på offentliga platser och stod i ett flöde av ca 4 miljoner passerande människor. Av dessa uppskattas ca 400 000 personer aktivt ha tagit del av utställningen.

En omfattande, kunskapsfördjupande programverksamhet har arrangerats för allmänheten på de

olika turnéplatserna. Sammanlagt har 58 programaktiviteter arrangerats med 3 514 deltagare.

I Uppsala län har 28 grupper med 718 deltagare från olika yrkesgrupper och föreningar tagit del av utbildningsinsatser i Romska Röster. I Luleå och Umeå arrangerades även riktade program mot yrkesgrupper och föreningar.

Projektet Romska Röster med utställning, pedagogiska program och romska kulturaktiviteter började årets turné i Luleå i samarbetet med Norrbottens museum.

Den pedagogiska verksamheten för elever och lärare har varit efterfrågad eftersom det råder stor brist på läromedel om romsk kultur och historia. Totalt har 165 grupper med 3 659 deltagare ur olika årskurser tagit del av workshops och pedagogiska program.

Projektet Romska Röster har bidragit till att synliggöra den romska historien och kulturen både för barn, unga och en bred allmänhet. Upplandsmuseet har i projektet verkat som en av många aktörer engagerade i romska frågor. Regeringens arbete med romsk inkludering har som långsiktigt mål att bidra till en positiv attitydförändring gällande romernas situation. Projektet Romska Röster är i det sammanhanget ett redskap för att skapa en positiv identitet för romska barn och ungdomar.

Samverkan och nya nätverk med flera aktörer har bidragit till en ökning av projektets effekter.

Utställningar i museibygnaden

Utställningen *VÅR TID PÅ JORDEN* med fotografier av Mattias Klum, invigd i december 2013, förlängdes till den 14 september på grund av det stora publikintresset. I utställningen visades en serie bilder från jordens alla hörn tagna av den berömde världsfotografen med rötter i Uppsala. Med kamerans hjälp beskrev han jordens skönhet, men också dess skörhet. I samarbete med forskaren Johan Rockström, professor i miljövetenskap vid Stockholms universitet, utgjorde utställningen ett kraftfullt inlägg i miljödebatten. Bilderna illustrerade olika typer av hot som mänskligheten måste ta ställning till innan det är för sent: Klimatföränd-

ringar, försurning i sjöar och hav, ozonskiktets nedbrytning, biogeokemi, global vattenanvändning, markanvändning, biologisk mångfald, miljögifter och aerosoler i atmosfären. Bilderna manade till eftertanke, men andades också en försiktig optimism.

Utställningen, som var ett samarbete mellan Mattias Klum Tierra Grande AB och Upplandsmuseet, hade möjliggjorts tack vare bidrag från Anders Wall.

LIVSBILD – 20 röster i tid och rum visades till den 23 mars. Vandringsutställningen var producerad av Handikapphistoriska föreningen och Nordiska museet inom ramen för arvsfondsprojektet HAIKU, Handikapphistoria i kulturarvet. I Livsbild berättar människor med olika funktionsnedsättningar om sina vardagsliv. Under ett års tid har Nordiska museet och Handikapphistoriska föreningen digitalt samlat in 260 berättelser om att leva med funktionsnedsättning nu och förr i tiden. Utställningen är unik i sitt slag, både med avseende på innehåll och pedagogiskt upplägg. Alla besökare ska mötas jämlikt och likvärdigt och ha lika förutsättningar att ta del av innehållet, oavsett syn-, hörsel- eller läsförmåga. Tjugo berättelser visades i text, tal och på teckenspråk, samt på lätt svenska i text och tal. Tidningar på svenska och lättläst svenska med alla berättelser fanns i utställningen att ta med sig hem.

Under utställningsperioden arrangerades tre program i samarbete med dels HSO Uppsala län, dels med ungdomar från Fyrisgården.

FRÅN POP-HAMLET TILL MARKUSEVANGELIET – Ulf Fredriksson – regissör och konstnär visades till den 27 april. Utställningen var producerad i samarrangemang med Uppsala stadsteater. Idén till utställningen kom från scenograf Gunnar Steneby. Som anställd scenograf på Uppsala stadsteater under många år har han varit med om det mesta som Ulf Fredriksson regisserat. Resultatet blev ett stycke svensk teaterhistoria, gestaltad i en utställning. Ett antal uppmärksammade föreställningar skildrades i film, text, bild, modeller och teaterrekvisita. Under utställningstiden arrangerades två välbesökta teaterhistoriska program där många skådespelare och scenografer som samarbetat med Ulf Fredriksson, samtalade kring regisörens föreställningar.

Den 22 april höll Mattias Klum en visning för hundratalet besökare där han beskrev farhågorna, men också framhöll att vi alla kan bidra till förändring, ett budskap som framfördes i såväl allmänna visningar som pedagogisk verksamhet. Foto Ingrid Zakrisson.

Utställningen *MÄNNISKAN OCH STADEN. Hundra år av Uppsalafotografier* visades 14 februari och året ut. Utställningen invigdes av förre antikvarien vid Upplandsmuseet Helena Harnesk tillsammans med initiativtagaren till utställningen författaren Lars Lambert. I Upplandsmuseets samlingar finns idag 2,5 miljoner fotografiska bilder i form av glasplåtar, filmnegativ och papperskopior. Uppsala universitetsbibliotek har också stora samlingar av fotografiskt material, framförallt topografiska bilder samt porträtt. Utställningen hade till syfte att med hjälp av den fotografiska bilden skildra stadens historia och utveckling. Vad berättar bilderna om stadens framväxt, människors liv och händelser? I en bildrik presentation fick besökarna följa stadens utveckling kronologiskt från 1860–1960, hundra år av Uppsalas historia. Fokus låg på tre av Uppsalas fotografer, Henri Osti, Alfred Dahlgren och Gunnar Sundgren. Här fanns även unika fotografier tagna Uppsalas första kvinnliga fotograf Emma Schenson samt se några av Uppsala-Bilds tidiga pressbilder. Fotografen var under den aktuella perioden en del av staden som lärde känna dess männis-

Bangårdsgatan 1902, foto Alfred Dahlgren, visades i utställningen Människan och staden. Upplandsmuseets bildarkiv.

kor och miljöer, erhöll uppdrag, fick beställningar, såg förändringar, förevigade märkvärdigheter och fångade ögonblick.

Utställningen som producerades av Upplandsmuseet i samarbete med Lars Lambert och Uppsala universitetsbibliotek, lockade en stor publik. Här fanns igenkännandets glädje, men också kunskap att inhämta för både nya och gamla uppsalabor.

SHOE STORIES – berättelser om skor var en utställning om skor gånger två – med 17 olika perspektiv. Dels innehöll utställningen berättelser kring skor ur Upplandsmuseets samlingar, dels 17 kvinnliga forskares perspektiv på skor.

Utställningen invigdes lördagen den 22 november, då museichef Håkan Liby gjorde en kulturhistorisk betraktelse och Carin Eriksson Lindvall, docent i företagsekonomi och ledarutvecklare samt Birgitta Meurling, professor i etnologi, berättade om skor utifrån sina respektive yrkesområden.

På museets entréplan visades skor ur Upplandsmuseets stora skosamling. Utgångspunkten var att utifrån 17 olika perspektiv lyfta fram skor som förmedlade berättelser om människor och händelser. Barnskor, herrskor, damskor, skor från dåtid och nutid, sportskor, högklackat och lågklackat. Vilka skor finns i museets samlingar och vad kan de berätta? Och inte minst, vilka skor saknas?

Ett antal skor som sällan visas lyfts fram i ut-

"Simbiblioteket". Arkitekt Gunnar Leche och stadsbibliotekare Paul Harnesk sittande i det nybyggda stadsbiblioteket dagen innan invigningen 1940. Foto Gunnar Sundgren.

ställningen, bland annat den så kallade Riala-samlingen, bestående av cirka 50 skor som återfanns på gården Vargsättra i Riala socken 1978. Här kan man studera tvåhundra år av folklig skohistoria, mode, teknik, bruk och återbruk.

Utställningens andra avdelning *SKOR ÄR HUVUDSAKEN*, utgick från en bok med samma namn, i vilken 17 kvinnliga forskare vid Uppsala universitet i essäer relaterat skor till sin vetenskap och yrkesroll. Med hjälp av mindre iscensättningar och texter gestaltades forskarnas vitt skilda tankar om skor.

Utställningen *ÅRBI-Traditionell kunskap i modern tid* invigdes den 15 november i närvaro av slöjdarna Nils-Petter Svonni, Nils-Johan Labba och Mattias Harr. Invigningsbandet klipptes av den välkände slöjdaren Helge Sunni. Årbi är det samiska ordet för arv. "Det här är vårt arv", säger de fem unga samiska konstnärer som slöjdar på det sätt som de har lärt av den äldre generationen. Det är natu-

Ovan: Utställningen Shoe stories utgår från berättelser om skor i Upplandsmuseets samlingar. Foto Bengt Backlund.

Till höger: Installationerna i anknnytning till boken "Skor är huvudsken" gav upphov till funderingar och diskussioner. Foto Bengt Backlund.

Nedan: I utställningen Årbi – traditionell kunskap i i modern tid visades samiskt konsthantverk. Kniv av Nils-Johan Labba. Foto Michael Renström.

ren som ger material till slöjden. Slöjdarna har fått lära sig att hitta, ta till vara, använda och tacka för det material de har fått. Den rätta kombinationen av form och material skapar föremål som inte bara är lätta och funktionella, utan också tilltalande för ögat. Varje slöjdare visade fem föremål, valda utifrån temat tradition och nyskapande.

Lördag den 13 december och söndag den 14 december visade slöjdarna Fredrik Prost och Per-Stefan Idivuoma utställningen och föreläste om samisk slöjd.

Programverksamhet i museet

Programverksamheten är en viktig del av kunskapsförmedlingen och den publika verksamheten, vilket bidrar till att göra museet till en levande mötesplats. Syftet med programmen är att fördjupa och vitalisera de teman som tas upp i utställningarna. Varje tillfällig utställning har haft programinslag knutna till de olika utställningarnas teman. Se närmare under respektive utställning. Allmänna visningar i museets utställningar erbjuds kontinuerligt.

Under 2014 har 113 programaktiviteter arrangerats i museibygnaden. Många av programmen har genomförts i samarbete med föreningar och andra kulturinstitutioner. Utbudet har en bredd som omfattar allt från föreläsningsserier, specialvisningar, barn- och familjeaktiviteter till större evenemang som *KulturNatten*. Vid invigningen av nya utställningar arrangeras vernissageprogram som för det mesta lockar en stor publik.

De allmänna visningarna varje fredag har nu blivit ett inarbetat inslag på museet. Serien *Med fokus på* inriktar sig främst på museets tillfälliga utställningar, men ger även besökarna möjlighet att få en kortare visning av basutställningarna. Under året har 38 fria visningar med olika teman arrangerats. Deltagarna får förutom visningen också möjlighet att ta del av tankar och idéer bakom utställningen. Aktuella ämnen under året har varit Vår tid på jorden, Människan och staden – hundra år av Uppsala-fotografier, Romsk kultur och historia, Från Pop-Hamlet till Markusevangeliet samt Tiden i rummet och Vårt Uppsala. Andra teman har också lyfts fram som internationella kvinnodagen och samernas nationaldag.

I anslutning till utställningen *Människan och staden. Hundra år av Uppsalafotografier* arrangerades en omfattande programserie. Intresset var så stort att programserien fick dubbleras. Lars Lambert höll en serie föredrag om stadens framväxt med utgångspunkt från de tre fotografierna Henri Osti, Alfred Dahlgren och Gunnar Sundgren. Per Lundgren, chef för kulturmiljöavdelningen talade om 1960-talets arkitektur kring Stora torget och Åhléns-huset och antikvarie Barbro Björnemalm

berättade om sin forskning kring pressfotografien och Uppsala-Bild samt om Pälle med skynket – fotograf Paul Sandberg. Forskarna Pia Melin och Herman Bengtsson talade om domkyrkan och den fotografiska bilden. Sista utställningsdagen arrangerades specialvisningar och bandet ”Pelle Lundblad and Steam Mill Band” spelade låtar med Uppsala-anknytning.

Under våren arrangerades en serie uppskattade filmvisningar i anslutning till aktuella utställningar. Filmen om Tebaran, filmen om Cirkus tigerbrand och skolovsbio på romskt tema var en del av filmutbudet.

I anslutning till utställningen *Livsbild* arrangerade Upplandsmuseet en programserie i samarbete med HSO i Uppsala län: *Synliggjord och Medräknad i Kulturarvet*. Birgitta Andersson, ordförande i Handikapphittoriska föreningen höll ett föredrag och projektledare Diana Chafik presenterade projektet Livsbild, en digital insamling av livsberättelser. *Livet med utvecklingsstörning*. Conny Bergqvist, som medverkat i projektet Livsbild, berättade om sina erfarenheter och Diana Chafik presenterade Livsbild, en digital insamling av livsberättelser. *LovePartyCamp*. Personal och ungdomar presenterade en verksamhet på Fyrisgården som vänder sig till ungdomar med funktionshinder, en möjlighet till kreativ och utvecklande fritid.

Den 27 januari arrangerade Upplandsmuseet tillsammans med en rad föreningar och organisationer en minnesceremoni med anledning av *Förintelsens minnesdag*. Ca 250 personer samlades på Stora torget i Uppsala för att ta del av tal och ljusständning.

Den 8 april firades *Romernas nationaldag* i Uppsala domkyrka. Upplandsmuseet medverkade i arrangemanget som en aktör och initiativtagare till projektet Romska Röster. 450 personer deltog vid högtiden.

Våren 2014 arrangerades en *föreläsningsserie* med totalt 15 föreläsningar som anknöt till projektet *Romsk Röster*. Sakkunniga romer, forskare och författare gav perspektiv på romsk kultur och historia och dagens situation för olika romska grupper.

Serien *Arkeologi i Gamla Uppsala – om resultaten av de arkeologiska undersökningarna 2012–2013* omfattade tre föreläsningar som arrangerades av Upplandsmuseet i samarbete med Societas Archaeologica Upsaliensis och Riksantikvarieämbetet, UV Mitt. Docent Eva Hjærtner-Holder föreläste om *Arkeometallurgi i Gamla Uppsala*, arkeologerna Malin Lucas och Robin Lucas belyste ämnet *500 år av död och sorg* och temat *Spännande järnåldershus i Gamla Uppsala – om undersökningen av många grophus* presenterades av arkeologerna Ann Lindkvist och Maria Lingström.

Lördag den 13 september arrangerades årets *Kulturnatt* i Uppsala. Upplandsmuseet var öppet med programaktiviteter under 12 timmar, kl 12–24 och totalt 6 934 besökare räknades in. De olika programpunkterna speglade som alltid hela den bredd på verksamheten som museet har. Under dagen höll museets medarbetare en rad föredrag knutna till aktuella projekt. Forskarna Herman Bengtsson och Pia Melin presenterade del VII av domkyrkoverket under titeln *När nygotiken kom till stan – Helgo Zettervalls restaurering av Uppsala domkyrka 1885–1893*. Årets arkeologiska undersökningar uppmärksammades i presentationen *Nya undersökningar i Gamla Uppsala 2012–2014* under medverkan av arkeolog Hans Göthberg och arkeolog Dan Fagerlund berättade om vad som framkommit vid utgrävning vid Akademiska sjukhuset i föredraget *Bland bönder, präster och kungar – om Uppsalas tidiga tegelindustri starkt förknippad med stadens äldsta historia*. Ungdomar från Fyrisgården sjöng och spelade i programmet *LovePartyCamp*.

På museets gård arrangerade Uppsala Rödakorskrets sitt populära café *Ali Baba och andra godsaker* och informerade samtidigt om sin verksamhet. Här fanns också möjlighet att provsmaka Upplandskubb av *Upplandskubbens Vänner* som dessutom samlade in historia och berättade om traditionen. *Vallonbruk i Uppland* fanns också på plats för att informera om de uppländska bruken.

För de yngre besökarna fanns möjlighet att träffa författaren *Margareta Nordqvist* som ritat de omtyckta barnböckerna om *shetlandsponnyn Sigge*. I *Vår tid på jorden* erbjöd museets pedagoger kortvisningar av utställningen. Kvällen avslutades med

Böckerna om hästen "Sigge", illustrerade av Margareta Nordqvist från Tobo, har blivit många barns favorit. Till barnens förtjusning fick rida på "Sigge" en trähäst i stort format. Foto Bengt Backlund.

argentinsk tango med gruppen *Tango Amigazo* och rockbandet *Pelle Lundblad* och *Steam Mill Band* spelade låtar med inspiration från Uppsala.

På Hotell Park In arrangerade hemslöjdskonsulenterna slöjdaktivitet öppen för allmänheten.

Flera *bokrealeser* under medverkan av författarna har arrangerats under året. Den 17 juni lanserades *Biskops-Arnö – hus och innehavare* av Birgitta Östlund och Lars Gezelius, utgiven av Upplandsmuseet. Kungl. Gustav Adolfs Akademien i samarbete med Upplandsmuseet presenterade Sigvard Cederroths *Bondsagan*, med inledning av forskningschef Iréne Flygare den 2 september.

Barn- och ungdomsverksamhet

Upplandsmuseets barn- och ungdomsverksamhet har en hög prioritet. Ett strategiskt och långsiktigt utvecklingsarbete pågår kontinuerligt. Aktuella frågeställningar med utgångspunkt i historiska och kulturhistoriska företeelser svarar mot skolans styrdokument. Samverkan med andra kulturinstitutioner ger nya infallsvinklar på verksamheten. Förnyelse och utveckling sker i dialogform med lärare i länets skolor och målet är att museets pedagogiska verksamhet ska vara en självklar resurs för skolan med anpassning till olika årskurser. Den

Museipedagog Stina Flink har en dialog med elever från IT-gymnasiet i utställningen Vårt Uppsala. Foto Bengt Backlund.

regionala verksamheten under 2014 har nått barn och ungdomar i alla länets kommuner. Verksamheten ska ge en grund för barn och ungas möjligheter till delaktighet och inflytande i skeenden och beslut som berör deras liv. Pedagogiska program med kulturhistoriskt innehåll och samhällsaktuella frågeställningar genomförs både i Upplandsmuseet, på museifilialerna och regionalt i länets skolor. Den pedagogiska verksamheten med barn och unga som målgrupp arrangeras både under skoltid och under fritid. Pedagogisk verksamhet inom ramen för Romska Röster redovisas under särskild rubrik.

Under 2014 har 9 683 elever i 425 klasser/grupper deltagit i museets pedagogiska verksamhet. Fördelningen av de olika skolstadierna framgår av tabellen i besöksstatistiken. I den pedagogiska verksamheten har flera utvecklingsprojekt påbörjats och genomförts med utvärdering för vidare utveckling. Den regionala skolverksamheten har ökat kraftigt i skolorna i länets samtliga kommuner. Ökningen beror främst på uppsökande skolprogram kring romsk historia och kultur samt hemslöjdskonsulenternas pedagogiska verksamhet. Gymnasieskolorna i länet är väl representerade, inte enbart i Uppsala kommun. För grundskolor i länet begränsar både tid och pengar möjligheterna till besök på Upplandsmuseet. Under året har den allt mer omfattande regionala satsningen bidragit till att museet nått ut med den pedagogiska verksamheten. Här har också landstingets satsning på fria Kulturbussar till

Uppsala från länets skolor skapat bättre möjligheter. Det är ett ständigt pågående arbete att inspirera skolorna genom samarbeten med lärare, kultursekreterare och kulturombud.

Fortbildningstillfällen för lärare i länets skolor arrangeras kontinuerligt och då ofta med inbjudna föreläsare som fördjupar samhällsaktuella teman. I april genomfördes lärarfortbildningen *Civilkurage – mod, normer och fördomar* i samarbete med Röda Korset och Fredens Hus. Temat var mänskliga rättigheter, då och nu, här och långt borta, från vardagskonflikter till krig och folkmord. Fortbildningen ägde rum på Fredens Hus i Uppsala slott. Lärarfortbildningar i anslutning till projektet Romska Röster har genomförts på flera platser.

Sedan flera år tillbaka kommer blivande historielärare till Upplandsmuseet för en workshop om museer som resurs för skolan. Vid ett flertal tillfällen under 2014 deltog grupper av blivande mellanstadielärare och grupper med blivande högstadie- och gymnasielärare. Den statliga kultursatsningen *Skapande skola* nyttjas av flera skolor som tar del av Upplandsmuseets pedagogiska utbud. Utöver längre projekt som genomförts på Disagården, beställde skolorna flera av museets ordinarie pedagogiska program. Vissa skolor som tar del av museets pedagogiska program har använt sig av *Skapande skola*-medel. Det är svårt att uppskatta hur många skolor som fått medel via *Skapande skola* då detta inte alltid framgår när programmen bokas. Ibland efterfrågar skolorna mer omfattande samarbetsprojekt, där det pedagogiska innehållet byggs ut och fördjupas med flera aktiviteter under en längre tid. Inom ramen för *Skapande skola* kunde flera klasser i årskurs tre från Östhammars kommun ta del av museets forntidsprogram. Några klasser besökte museet och deltog i programmet *Forntiden under dina fötter* under vintern, för att sedan under våren vara med på en exkursion i skolans närområde som leddes av museets pedagog. Klasser som hade svårt att besöka museet tog del av *Portal till vår forntid*, ett tre timmar långt program som genomfördes i och omkring de aktuella skolorna i Östhammars kommun.

Utställningen *Skuggor och ljus* om det Rasbiolo-

Elever från Hammarskolan i Gimo undersöker en runsten i skolans närområde i samband med det pedagogiska programmet Portal till vår forntid. Foto Frida Gereonsson.

Elever från åk 7 i Björkvallsskolan genomför en värderingsövning på temat hållbar utveckling tillsammans med museipedagog Vilhelm Sundbom i utställningen Vår tid på jorden. Foto Olle Norling.

giska institutet och händelser i Uppsala under andra världskriget visades under 2012–13. Det pedagogiska programmet efterfrågas fortfarande av lärare och har nu omarbetats till en klassrumworkshop. Den riktar sig till elever i åk 9 och gymnasiet och tar upp frågeställningar som mänskliga rättigheter, solidaritet samt åsikts- och yttrandefrihet. Utgångspunkten har varit skeenden i Uppsala före och under andra världskriget, men kopplingar görs också till nazistiska och främlingsfientliga strömningar idag.

Utställningen *Vår tid på jorden* var uppskattad och efterfrågad av skolan. Skolprogrammet riktade sig till elever i årskurs 7–9 och gymnasiet och tog upp frågor kring livsstil, konsumtion, resurser och hållbar utveckling. Eleverna visades runt i utställningen och i en workshop fick de själva reflektera över och diskutera miljöutmaningar och solidaritet med människor på andra platser på jordklotet. Gensvaret från skolan var mycket positivt. Totalt 51 grupper med 1 268 personer har tagit del av visningsverksamheten i utställningen. Utöver detta har många klasser besökt utställningen på egen hand.

De pedagogiska programmen som utgår från teman i museets fasta utställningar *Vårt Uppsala* och *Tiden i rummet* bokas regelbundet.

Vid skollov ordnar museet aktiviteter för barn i alla åldrar. Under sportlovet anordnades ett familjeprogram i utställningen *Vår tid på jorden – fotogra-*

fier av Mattias Klum. Programmet var ett samarbete mellan museets pedagoger och hemslöjdskonsulenter. Sportlovslediga barn fick ta del av en visning i utställningen samt pröva på återbruksslöjd med gamla textilier, burkar och cykelslangar. Under höstens kulturlov ordnades flera program för barn. I programmet *Från smörkärning till rövstickor* berättade pedagogerna om mat under 1800-talet med prova på-aktiviteter. Illustratören och författaren Margareta Nordqvist berättade om den populära barnbokshästen Sigge och visade besökande barn hur man kunde teckna egna hästar. Barnen fick även möjlighet att rida på trähästen Sigge.

Upplandsmuseet har flera *studielådor* som kan lånas av skolorna eller användas för aktiviteter i museet. Järnålderskistan, båtsmanskistan, samelådan och medeltidslådan har bokats av ett tiotal klasser under året.

Upplandsmuseets museipedagoger och läns-hemslöjdskonsulenter deltar i *Kulturkraft*, barn- och ungdomskulturgruppen i Uppsala län, som arbetar för att främja kultur för barn och unga. Tillsammans med övriga medlemmar i den regionala barn- och ungdomskulturgruppen Kulturkraft har museipedagogerna och hemslöjdskonsulenter deltagit i den så kallade utbudsdagen *Stora kulturdagen*. I år genomfördes den i samarbete med Gottsunda Dans & Teater och Gsunda Market och under dagen presenteras ett brett kulturutbud för ca 200 lärare och elever.

Museipedagog Frida Gereonsson och länshemslöjdskonsulent Pea Sjölen deltog i en ny utbudsdag med fokus på Skapande skola, som anordnades i Enköping den 27 oktober. Arrangörer var Upplevelseförvaltningen i Enköpings kommun. Cirka 600 lärare deltog.

Regional verksamhet och vandringsutställningar

ERIC SAHLSTRÖM – en uppländsk storspelman visades på Nordiska museet i Stockholm till den 6 juni. Därefter fortsatte turnén till Tierps Bibliotek där utställningen visades under perioden 29 oktober – 22 november i samarrangemang med Kultur och Fritid i Tierps kommun. Utställningen skildrade den uppländske riksspelmannen, kompositören, instrumentbyggaren och världsartisten Eric Sahlström, som under hela sitt liv var bosatt i Tierps kommun, född i Masbo och senare bosatt i Göksby. Under utställningen anordnades en uppskattad programserie. Vid invigningen medverkade *SAHLSTRÖMARNÄ*, Eric Sahlströms barn och barnbarn med folkmusik. Riksspelmannen och nyckelharpsbyggaren Esbjörn Hogmark svarade för programmet *Se hur en nyckelharpa byggs och hur den låter*. Programmet *Till Eric's minne* var en minikonsert arrangerad av Camilla Martinsson och Mari-Ann Wikström med elever från Kulturskolan. Riksspelmannen och vissångerskan Cajsa Ekstav ledde *Vis och spelstuga* tillsammans med dragspelaren Örjan Englund. Programserien avslutades med *Ett samtal om Eric* med Gunnar Ahlbäck och Eric Sahlströms son Sigurd Sahlström.

Utställningen *På järnets tid i Lövstabruk*, har även under 2014 visats i Leufsta Bruksarkiv i Lövstabruk i Tierps kommun. Med bilder, föremål och modeller skildrar utställningen naturförutsättningarna, tekniken, industriebyggelsen och produktionen. Utställningen har visats vid de reguljära bruksvisningarna och för bokade grupper.

Berättarskåpet är ett samarbete mellan Länsbibliotek Uppsala och Upplandsmuseet. Det är två skåp som innehåller föremål, bilder och snurror som har syftet att stärka barns berättande i åldrarna 5–11 år.

Utställningen Eric Sahlström – en uppländsk storspelman visades på Tierps bibliotek. Sahlströmarna, medlemmar ur familjen Sahlström, spelade vid invigningen. Foto Tuula Autio.

Berättarskåpen är uppskattade inslag i bibliotekens barn- och ungdomsverksamhet och har under året turnerat på bibliotek runt om i länet. Skåpen har visats i Älvkarleby, Tierp, Östervåla, Tärnsjö och Uppsala.

Museipedagogerna har svarat för en betydande del av den regionala verksamheten under året vilket redovisas under rubriken Barn- och ungdomsverksamhet.

Walmstedtska gården

Professorshemmet i Walmstedtska gården besöktes under verksamhetsåret av 1 077 personer. Av dessa har 902 personer ingått i 42 bokade visningar. Under hela sommarperioden var Walmstedtska gården stängd på grund av omfattande fasadrenovering. Sommarvisningar och visningar under KulturNatten ställdes in vilket bidragit till det minskade besöksantalet.

Även årets upplaga av *Julstök i professorshemmet* fick genomföras i ett mindre format än tidigare. Under fyra tillfällen visades den julsmäckade våningen. Besökarna fick ändå uppleva en borgerlig jul för över hundra år. Museipedagogerna som ledde visningarna var tidsenligt klädda och berättade om julförberedelser i det borgerliga hemmet.

Inför julhelgen arrangerades programmet *Jul*

som på *Strindbergs tid* med Katarina Ek-Nilsson, tidigare chef vid Strindbergsmuseet. Hon berättade om hur julen firades i det strindbergska hemmet och hur August Strindberg beskrivit julen i sitt författarskap. Som avslutning serverades glögg och pepparkakor i köket.

Förutom allmänna visningar och bokade grupper inbjöds skolorna att besöka professorshemmet för att uppleva julfirandet i en borgerlig miljö vid sekelskiftet 1900. Det pedagogiska programmet *Jul hos familjen Rydin* är efterfrågat och besökarna kom från förskola, grundskola, gymnasium och vuxenutbildning. Sammanlagt tog 793 elever och lärare i 35 grupper från Knivsta, Tierp, Heby och Uppsala kommuner del av julstämningen i det rydinska hemmet.

Disagården

Friluftsmuseet Disagården i Gamla Uppsala var öppet dagligen från 1 juni till 31 augusti, kl. 10–17. Varje dag erbjöds besökarna allmän visning, barnvisning samt stugvisning i form av öppet hus i någon av mangårdsbyggnaderna. Stugvisningen erbjöds även publiken de onsdagskvällar i juli då Kulturföreningen Fyrisgillet arrangerade gammaldans.

Under sommaren har totalt 15 158 personer besökt Disagården och 23 programaktiviteter har anordnats med sammanlagt 9 246 besökare. Midssommarfirandet är som alltid sommarens mest välbesökta arrangemang.

Programaktiviteterna har förlagts till söndagar och onsdagskvällar. Programmen är upplagda så att besökarna ges tillfälle att aktivt delta i olika arbetsmoment och sysslor. Familjeprogrammet *Leka för att lära* och *Calle Jularbo – dragspelskungen* lockade många besökare. Ett nytt program var *Soldat-hustrun och hennes soldat* då besökarna fick komma in i det nyinredda torpet för att höra om soldatlivets mödor och glädjeämnen.

I samband med programmet *”Byggnadsvård – gårdsgårdsbygge vid soldattorpet”* demonstrerade Ingvar Pettersson från Torstuna gårdsgårdsbygge med traditionella material och metoder och museets

Att rykta en häst var en av många arbetsuppgifter som barnen kunde prova på under programdagen Leka för att lära. Foto Karoline Svensson.

Årets nytillskott bland djuren på Disagården, Linderödssvinet ”Bläckis”. Foto Bengt Backlund.

Gårdsgårdsbyggaren Ingvar Pettersson från Torstuna, demonstrerar för museets byggnadsvårdshantverkare Håkan Wallentinsson hur färska och basade kvistar av gran vrids till vidjor runt gårdsgårdsstörarna. Foto Agnetha Pettersson.

personal berättade om torpmiljön och gårdsgården i tradition och funktion.

Midsommarfirandet, ett samarrangemang med Kulturföreningen Fyrisgillet, varade i dagarna tre och lockade totalt 4 400 besökare. Även Gamla Upsala hembygdsförenings båda arrangemang, *Nationaldagen* och *Hembygdsgdagen* var som tidigare år välbesökta. Fyra temavisningar på ämnena folkmedicin, hygien, kärlek och torparliv genomfördes av museipedagogerna. Disagårdens djurbestand utökades under året med linderödssvin och rödkullor.

Under perioden maj–september har skolverksamhet bedrivits på Disagården. Totalt 64 skolgrupper med sammanlagt 1 729 elever och lärare har deltagit i de olika pedagogiska programmen.

Kvekgården

Friluftsmuseet och byggnadsminnet *Kvekgården* i Stora Kveks by utanför Örsundsbro ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund. Liksom föregående säsong har Lagunda hembygdsförening svarat för öppethållande, visningsverksamhet och områdets skötsel. Kvekgården hölls öppen för allmänheten maj till augusti, fredag – söndag. Friluftsmuseet besöktes av 1 009 personer under säsongen. Lagunda hembygdsförening arrangerade ett antal programverksamheter, bland annat Nationaldagsfirande och Skolans dag på Kvek.

Upplandsmuseum svarar för byggnadsvården på Kvekgården på uppdrag av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

Kultur i vården

Tillsammans med andra kulturinstitutioner och kulturutövare samarbetar Upplandsmuseum med Kultur i länet i projektet *Kultur i vården*. I det utbud som erbjuds till vårdinrättningar i Uppsala län medverkar Upplandsmuseum med olika aktiviteter som anknyter till kulturarvet och museets olika verksamhetsgrenar.

Projektet FOKUS

Upplandsmuseum tillsammans med Handikapphistoriska föreningen sökte och beviljades 2014 medel ur Allmänna arvsfonden för det tvååriga projektet FOKUS – Funktionshinder Och Kulturarv, Utbildning, Samverkan. Som projektledare är Diana Chafik anställd med Upplandsmuseum som arbetsgivare. En styrgrupp med representanter för museisektorn och projektägarna är kopplad till projektet. Birgitta Andersson, Handikapphistoriska föreningen är styrgruppens ordförande.

Huvudsyftet med projektet FOKUS är att genomföra en utbildning för museitjänstemän från hela landet som fördjupar kunskapen och medvetenheten om funktionshinderperspektivet i kulturarvet och museiverksamheten. Under 2014 genomfördes två utbildningstillfällen för de 20 deltagarna. Temat första gången var Mångfald och vid det andra utbildningstillfället belystes temat Samverkan.

Tillgänglighet

Tillgänglighet, i begreppets bredaste mening, blir allt viktigare för en offentlig institution som Upplandsmuseet. Anslagsgivarna skärper kraven på tillgänglighet inför 2016 vilket medför särskilda satsningar de kommande åren. Tillgänglighet har idag inte bara en fysisk innebörd utan gäller även mental och språklig tillgänglighet till museets olika verksamhetsgrenar och digitala medier. En viktig del i att göra museet tillgängligt för en bred publik är att erbjuda översättningar till andra språk i utställningarna. I merparten av Upplandsmuseets utställningar erbjuds texter på engelska. På Disagården erbjuds vägledning på flera språk bland annat arabiska och persiska.

Vandringsutställningen *LIVSBILD – 20 röster i tid och rum*, producerad av Hansdikappphistoriska föreningen och Nordiska museet (se avsnittet Utställningar i museibygnaden) exemplifierade hur en utställning kan göras tillgänglig för alla besökare. I samarbete med HSO Uppsala län arrangerades tre programkvällar under utställningstiden.

Museipedagog Stina Flink medverkade vid Film i Upplands syntolkingsutbildning i mars. Hon svarade för ett utbildningspass om hur syntolkade visningar på museer kan genomföras.

Upplandsmuseet har en etablerad kontakt med Synskadades riksförbund Uppsala län som årligen bokar syntolkade visningar för sina medlemmar. Årets aktivitet var en syntolkad stadsvandring i Uppsala.

Varje höst ordnas *Kulturveckor av, med och för människor med utvecklingsstörning* på olika platser i länet. Programmet *Eldstål, rövstickor och smörkärning* arrangerades på Upplandsmuseet.

I slutet av året anlätades en konsult för att göra en tillgänglighetsinventering av museibygnaden och utställningarna. Inventeringen kompletterades med en åtgärdsplan.

Information och marknadsföring

Annonsering, pressbearbetning, riktad information, PR och nätverksarbete tar allt större tid i anspråk för att nå ut i det intensiva mediebruset.

Sociala medier som Facebook tillsammans med hemsidan är idag kanaler som används för att snabbt sprida aktuell information.

En intensiv bearbetning riktad till lokalpress, rikspress och specialtidningar har gett god pressbevakning av Upplandsmuseets utställningar. En bra kanal för att nå ut till media är www.mynewsdesk.com, en sida som riktar sig till Sveriges journalistkår. Varje pressmeddelande når numera ett stort antal journalister och medier på rikspanet. Detta har resulterat i såväl tidningsartiklar som radio- och TV-inslag. Annonsering av Upplandsmuseets publika aktiviteter har skett främst lokalt men även i rikspress. I olika samverkansprojekt/nätverk sker oftast länknings till parternas hemsidor, vilket gör att informationen når ut till nya målgrupper. Under året har projektet Romska Röster uppmärksammats medialt både med nyhetsinslag, debattartiklar på ledarsidor och fördjupande artiklar. Media med intresse för minoritetsfrågor har varit särskilt aktiva, bland dessa Radio Romano, Minoritet.se, Lattjo Drom, È Romi Glinda.

Eric Sahlströms minnesutställning uppmärksammades i dagspress och i musiktidningar och Vår tid på jorden fick ett genomslag i riksmidia. De stora arkeologiska undersökningarna i Gamla Uppsala med visning av ett urval fynd i museet uppmärksammades ur många olika aspekter, även internationellt.

Säsongsfolderar och program för olika aktiviteter har producerats och distribuerats kontinuerligt. En gemensam vår- och sommarprogramfolder för museet och Disagården har producerats liksom program för Disagårdens verksamhet. Utskick till olika målgrupper i samband med vernissager, uppföljning av kalendarier och kontakt med pressen har varit delar av det dagliga arbetet. Förutom det löpande informationsarbetet medverkar museet i större marknadsföringsinsatser som initieras inom ramen för flera rikstäckande marknadsföringsprojekt, till exempel Svenskt Kulturarvs folderprogram, hemsida och katalogen Upptäcktsresan.

Upplandsmuseet är medlem i UMI, Uppsalamuseernas informationsförening, som främst arbetar med gemensamma marknadsförings- och

Hänge från skadad gravhög, Gamla Uppsala. Vikingatid 800-850 e. Kr. Foto Olle Norling.

Detalj av Nathan Söderbloms ärkebiskopskåpa. Huseliusprojektet. Foto Olle Norling

informationsfrågor. Föreningen har som vanligt producerat foldern *Uppsalas museer* med svensk och engelsk information. UMI har gemensamt arrangerat Museidagen på Fars dag den 9 november.

Museibutiken

Museibutikens profilerarbete fortsatte under året med nya slöjd- och hantverksprodukter från länet. Arbetet med att ta fram mönster och former till fler egna produkter med inspiration från museets samlingar pågår ständigt. Sortimentet av uppländsk litteratur dominerar, kompletterat med böcker av allmän kulturhistorisk karaktär. Böcker producerade av Upplandsmuseet och Upplands fornminnesföring och hembygdsförbund utgör en allt större del av utbudet. Inför varje större utställning förstärker butiken sortimentet med varor knutna till respektive tema.

Fotografiska verksamheten

Upplandsmuseets fotografer, Olle Norling och Bengt Backlund, har under 2014 arbetat med löpande interna och externa bildbeställningar, föremålsfotografering och bildframställning till utställningar och museets hemsida.

Fotograferingar till Huseliusprojektet, band 8, av Uppsala Domkyrka har pågått kontinuerligt under året. En del av bilderna från Huseliusprojek-

tet har också ingått i utställningskatalogen till utställningen "Himlen är här" som visades i Uppsala domkyrka. Fotograf Olle Norling har också utfört fotograferingar till den kommande boken om Vik. Ett återkommande uppdrag under året har varit fotograferingar av föremål påträffade vid arkeologiska undersökningar. Se exempel ovan.

Publikationer och publiceringar

Årsboken Uppland utges av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund men redaktions-, förlags- och distributionsarbetet utförs av Upplandsmuseet med landsantikvarien som ansvarig utgivare. 2014 års upplaga omfattade 162 sidor och totalt fyra artiklar varav en skriven av museets kulturmiljöchef Per Lundgren. Redaktör för Uppland 2014 var landsantikvarie Håkan Liby.

Sigvard Cederroth, Bondsagan, utgavs av Kungl. Gustav Adolfs Akademien i Acta Academiae Regiae Gustavi Adolphi, 129, i samarbete med Upplandsmuseet, som på uppdragsbasis skannat och redigerat originalmaterialet. För redaktionsarbetet svarade Iréne A. Flygare och Barbro Björnemalm. Forskningschef Iréne A. Flygare hade skrivit bokens inledning och kommentarer.

I den vetenskapliga skriftserien Upplands fornminnesförenings Tidskrift utgavs Cecilia Bygdells avhandling i ämnet kulturgeografi; *Omsorgsfull*

landsbygd. Rumsliga perspektiv på åldrande och omsorg på den svenska landsbygden. Avhandlingen hade nr 56 i skiftserien.

Forskare Herman Bengtsson:

Uppsala domkyrka VII. Helgo Zettervalls restaurering 1885–93 och tiden fram till 1934 (Sveriges Kyrkor 234). Uppsala 2014. Tillsammans med Pia Bengtsson Melin. *Himlen är här. Människan och kyrkokonsten under tusen år*. Uppsala 2014.

”Kyrkan” *Kyrkan i Gamla Uppsala. Från katedral till församlingskyrka* red. Gunnar Granberg. Karlstad 2014.

”Huseliusprojektet. Sveriges Kyrkor på 2000-talet” *De kyrkliga kulturarven. Aktuell forskning och pedagogisk utveckling* red. Emelie Karlsmo, Jakob Lindblad & Henrik Widmark. Uppsala 2014.

Forskare Pia Bengtsson Melin:

”Nyframtagna romanska muralmålningar i Marka kyrka” *Föreningen för västgötalitteratur*. Medelanden 1. 2014.

”Kyrkmålningar som källa till medeltida dräktskick”, *De kyrkliga kulturarven. Aktuell forskning och pedagogisk utveckling* i Karlsmo, Lindblad & Widmark (red) Uppsala 2014.

”Muralmålningar”, *Uppsala domkyrka VII. Helgo Zettervalls restaurering 1885–93 och tiden fram till 1934. Sveriges kyrkor 234*. Uppsala 2014.

”Glasmålningar”, *Uppsala domkyrka VII. Helgo Zettervalls restaurering 1885–93 och tiden fram till 1934. Sveriges kyrkor 234*. Uppsala 2014.

”Högaltaruppsats”, *Uppsala domkyrka VII. Helgo Zettervalls restaurering 1885–93 och tiden fram till 1934. Sveriges kyrkor 234*. Uppsala 2014.

”Altarskåpet från Skånela”, *Uppsala domkyrka VII. Helgo Zettervalls restaurering 1885–93 och tiden fram till 1934. Sveriges kyrkor 234*. Uppsala 2014. (Tillsammans med Herman Bengtsson)

”Birgittasviten i Tensta kyrka” i *Himlen är här*, Utställningskatalog, Uppsala domkyrka. Uppsala 2014.

”Två helgonkungar och en ommålad Maria. Albertus Pictors kalkmålningar i de Geerska koret” i *Himlen är här*. Utställningskatalog, Uppsala domkyrka. Uppsala 2014.

”Uppsala 1918 och Uppsala 2014. En tradition

av utställningar om kyrklig konst i ärkestiftet” i *Himlen är här*, Utställningskatalog, Uppsala domkyrka. Uppsala 2014.

”Folkförsoningens träd” i *Himlen är här*, Utställningskatalog, Uppsala domkyrka. Uppsala 2014.

”Nygotiskt glasmåleri i domkyrkan. Kulturhistoria och bevarande” i *Himlen är här*. Utställningskatalog, Uppsala domkyrka. Uppsala 2014. (Tillsammans med Linda Kvarnström).

”Gör sporrarna mannen? Om sporrar, sköldar och svärd som identitetsskapare och statusmarkörer under medeltiden” *Iconographisk post. Nordisk tidskrift för bildtolkning*, Nr 3, 2014.

”Himmelskt ljus genom jordiskt glas. Gotiska glasmålningar i gotländska kyrkor” *Gotländskt arkiv*. Visby 2014.

Medeltiden on Display. Utställningsprinciper för medeltida kyrkokonst från omkring 1850 och fram till i dag. Runica et Mediaevalia. Scripta maiora. Stockholm 2014.

“For love, healing and protection. Notes on Medieval finger rings with sapphires and other gemstones in Swedish collections” *Fornvännen* 2014/4.

Avdelningarna för Arkeologi respektive Kulturmiljö har publicerat 30 rapporter i serien *Upplandsmuseets rapporter*. Större tryckta rapporter i denna serie är *Gamla Uppsala – åter till Berget. Om undersökningen av en förtätad bosättning från äldre järnålder med begravingar från äldre bronsålder till romersk järnålder* författad av Hans Göthberg, Per Frölund och Dan Fagerlund. I den 550 sidor tjocka volymen presenteras resultaten från den stora undersökningen som genomfördes 2008.

Projektet Boken om Vik

På uppdrag av landstinget/Kultur och bildning, med särskilt ekonomiskt bidrag, svarar Upplandsmuseet för redaktörskapet för en bok om naturen, kulturmiljön, bebyggelsen och verksamheten på Vik i Balingsta socken. Åtta författare är engagerade för att skriva artiklar, fyra medarbetare vid Upplandsmuseet och fyra externa författare. Fotograf Olle Norling ansvarar för bokens bildmaterial. Utgivningen är planerad till hösten 2015.

Viks slott. Fotograf Olle Norling svarar för huvudparten av bildmaterialet i den kommande boken om Vik. Foto Olle Norling.

Gamla Uppsala museum

Idag ägs och drivs Gamla Uppsala museum av Riksantikvarieämbetet men myndigheten har för avsikt att renodla verksamheten och avyttra besöksmålen.

Med ekonomiskt stöd av landstinget/Kultur och bildning, fick Upplandsmuseet uppdraget att utreda vad ett övertagande av verksamheten vid Gamla Uppsala museum skulle innebära verksamhetsmässigt, ekonomiskt och organisatoriskt. En extern utredare, Tomas Jönsson Museiutveckling, utsågs som konsult och slutresultatet redovisades för museistyrelsen i juni.

Utredningen visar hur museet med sitt enastående läge vid högarna, skulle kunna bli en levande, dynamisk skådeplats för kunskap, inspiration och reflektion med platsen och historien som utgångspunkt. Under hösten förankrades utredningens förslag i landstingets politiska ledning, landstingets kulturnämnd och Riksantikvarieämbetets ledning.

Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Upplandsmuseet svarar för Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds kansli, medlemsregister och redaktion.

Upplandsmuseets antikvarier har hållit kontakt med föreningarna genom personliga besök, föredrag och rådgivning. Museets samtliga avdelningar

står till hembygdsrörelsens förfogande. Det innebär att föreningarna kan få råd om underhåll av byggnader, föremåls- och fotosamlingar samt pedagogisk verksamhet.

Under 2014 har chefen för avdelningen Kulturmiljö bistått Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund med sakkunskap och rådgivning i frågor som rör projektet *Hus med historia*, bidragsmedel till hembygdsföreningar för vård av byggnader. Upplandsmuseet förvaltar och svarar för vård och underhåll av byggnadsminnet Kvekgården som ägs av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

Upplandsmuseet och Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund har ett avtal som reglerar fondförvaltning, administrativa tjänster, redaktionellt arbete, förlagsverksamhet, försäljning samt museiservice till förbundet. I Upplandsmuseets styrelse representerades förbundet av en ordinarie ledamot, Stig Hedlund och en suppleant, Marie Andersson.

Landsantikvarien är sekreterare och föredragande i Upplands fornminnesförening och hembygdsförbunds styrelse. Ekonomichef Anders Blomqvist är skattmästare i förbundets styrelse.

”Vikingar med förfäder”

Samarbetsprojektet *Vikingar med förfäder* mellan parterna Visit Uppland, Upplandsmuseet, Gamla Uppsala museum och Museum Gustavianum fortsatte även under 2014. Arkeologerna Dan Fagerlund och Robin Lucas har guidat grupper vid Vendel och Broborg. Utöver detta har museets medarbetare varit behjälpliga med handledning, faktagranskning och kurser inom projektet ”Internationell affärsutveckling av Vikingar med förfäder”.

Övrig förmedlingsverksamhet

Upplandsmuseet deltog tillsammans med flera andra institutioner i det årliga, nationella evenemanget *Arkivens dag*, ett samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer. Årets tema var ”Orostider” och antikvarie Kerstin Åbergs bidrag till utställningen bestod av några exempel på händelser som

gjort avtryck i samlingarna under rubriken ”Krig, flykt, sjukdom & fattigdom”. Utställningen invigdes på Uppsala stadsbibliotek den 27 oktober och avslutades med Arkivens dag den 8 november, då representanter från de deltagande institutionerna fanns på plats. Arkivens dag är ett viktigt tillfälle för museet att synas i ett ABM-sammanhang och få möjlighet att presentera verksamheten för en bred publik.

Upplandsmuseets medarbetare har hållit ett ansevärt antal *föreläsningar* om olika ämnen inom kulturarvsområdet. Specialföreläsningar har många gånger efterfrågats i samband med olika projekt där Upplandsmuseet deltagit. Bland arrangörerna kan nämnas hembygdsföreningar, övriga föreningar, institutioner, kommuner, skolor, studieförbund och Rotaryklubbar.

Museets arkeologer har hållit ett antal föreläsningar med anknytning till undersökningarna i Gamla Uppsala. Förutom en föreläsningsserie i museibygnaden har arkeologerna engagerats av föreningar, skolor och organisationer.

Övriga engagemang

Tävling om omdaning av Gävle centrum. Upplandsmuseet har genom Per Lundgren deltagit i Karavan Landskapsarkitekters team och varit konsulterande bebyggelseantikvarie vid en arkitektävling för Slottstorget, århuset och Rådhusplanaden i Gävle stadskärna. Teamet vann första pris i tävlingen och Gävle kommun avser att påbörja omdaning i enlighet med det vinnande förslaget.

Kurser, seminarier och konferenser

Avdelningschef Berit Schütz avslutade DIK:s chefsutbildning *Vilja, våga, välja* med examen i slutet av året.

Forskningschef Iréne A. Flygare medverkade med inlägget ”Stad på landet. Att värdera sina tillgångar. Om sociala och kulturella strategier på landsbygden” vid en konferens om kommunala framtidsfrågor, ”*Kom fram*”, Enköpings kommun, den 16 maj.

Landsantikvarie Håkan Liby deltog vid Hög-

tidsseminariet på Norsk Folkemuseum i Oslo den 10 oktober med anledning av dräktforskaren Aagot Noss 90-årsdag. Han medverkade med inlägget ”Folklig modedräkt i några folklivsbilder”.

Forskarna Pia Bengtsson Melin och Herman Bengtsson deltog i symposiet ”Att presentera sig själv. Visuella manifestationer av donatorer, ägare och konstnärer under medeltid och efterreformatorisk tid”, Ikonografiska symposiet, Pirita, Estland, i augusti.

Forskare Pia Bengtsson Melin deltog vid Skara stifts kyrkobyggnadsdag, ”Skara stift 1000 år”, arrangerad av Svenska kyrkan, Flämslätt, i september.

Forskare Pia Bengtsson Melin deltog i konferensen ”Kyrkligt kulturarv som minne och möjlighet”, Kyrkokansliet i Uppsala, Svenska kyrkan, i oktober.

Forskare Pia Bengtsson Melin deltog i konferensen ”Devotional Objects as Museum Objects: Exhibiting Medieval Church Art”, Statens historiska museum, Stockholm, i november.

Vid Uppsala universitets högre seminarium om undersökningarna för ostkustbanan i Gamla Uppsala har arkeolog Hans Göthberg medverkat liksom arkeologerna Robin Lucas och Malin Lucas som höll en föreläsning om gravarna. Arkeolog Andreas Hennius presenterade resultaten från Gnistaundersökningen 2013. Han deltog även i ett kremeringsseminarium ”*Burn, burn, burn*” med ett föredrag kallat ”...and its implications for field osteology: An example from Gnista, Uppsala”.

I september deltog arkeologerna Anna Ölund och Andreas Hennius vid EAAs (European Association of Archaeologists) årliga sammankomst som hölls i Istanbul, Turkiet. Andreas Hennius presenterade de preliminära resultaten från undersökningarna i Gnista med titeln ”*Styrbjörns descendants – the Life and Death of a pre viking chieftain*” men också ett föredrag om tjärproduktion i utmarken.

Andreas Hennius deltog i en kurs i Rom som arrangerades av Oslo universitet där han också höll föredraget ”*Early tar production and the discovery of the Swedish outlands*”.

Upplandsmuseet, genom arkeolog Anna Ölund och bitr. museichef Bent Syse har tillsammans med Uppsala universitet, arkeolog Joakim Kjell-

Bent Syse höll ett inledande föredrag vid konferensen om stadsarkeologisk forskning, i en fullsatt sal IX i universitetshuset. Foto Bengt Backlund.

berg, anordnat en nationell konferens (SAF) kring stadsarkeologisk forskning. Konferensen ”Storskaliga stadsundersökningar – utmaningar och möjligheter” hölls i universitetsbyggnaden under två dagar i november och lockade 100 deltagare.

Avdelningschef Per Lundgren har deltagit i en dialogkonferens om läns museernas kulturmiljöarbete som hölls i Umeå i regi av Riksantikvarieämbetet.

Avdelningschef Per Lundgren har deltagit i ett seminarium om *Cultural planning* som arrangerades av Landstinget. Seminariet hölls på Viks slott.

Antikvarie Agnetha Pettersson har deltagit i seminariet ”Trädgården och kulturarvet”, arrangerat av Föreningen BRUK, Yrkesföreningen för byggnadsvård, restaurering, underhåll och konservering.

Antikvarie Agnetha Pettersson har deltagit i ett seminarium om hydraulisk kalk som arrangerades av institutionen för kulturvård i Göteborg.

Antikvarie Agnetha Pettersson har deltagit i konferensen ”När staden tar form”, som bland annat handlade om historiska färgsättningar av byggnader. Konferensen hölls i Sundsvall och arrangerades av länsstyrelsen i Västernorrlands län och Sundsvalls kommun.

Hantverkare Håkan Wallentinsson har varit på FRI:s (Friluftsmuseernas) möte i Visby och på Bunge friluftsmuseum. Mötet arrangerades av Gotlands museum och Bungemuseet.

Antikvarie Ulrika Sahlsten har deltagit i de möten som Svenska kyrkan sammankallar ett par gånger per år för kyrkohandläggare från riksantikvarieämbetet, länsstyrelser och läns museer för samråd kring kyrkobyggnadsärenden, kyrkoantikvarisk ersättning och andra frågor som rör det kyrkliga kulturarvet.

Avdelningschef Per Lundgren har deltagit i en workshop om kulturmiljökompenser, ett begrepp som används för olika kompenserande åtgärder som kan vidtas när värden i kulturmiljön försvinner i samband med exploateringar. Workshopen hölls på Kungliga Tekniska Högskolan och var ett led i ett nationellt forskningsprojekt med stöd av bland annat riksantikvarieämbetet.

Museipedagogerna Stina Flink, Frida Gereonsson och Vilhelm Sundbom deltog vid seminarierna *Att störa homogeniteten* i Örebro i februari och i april.

Museipedagogerna Stina Flink och Vilhelm Sundbom deltog i NCK-konferensen (Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik) i Östersund, i februari.

Museipedagog Frida Gereonsson deltog i FUISM-konferensen med temat *Fokus på pedagogik* samt i friluftsmuseikonferensen på Bungemuseet, arrangerad av FRI- Föreningen för svenska friluftsmuseer.

Museipedagog Vilhelm Sundbom deltog i Riksställningars seminarium om utställningar för barn och unga i Stockholm.

Museipedagog Frida Gereonsson deltog i seminariet Kulturprojekt i värden i november.

Museipedagog Frida Gereonsson har genomgått en projektledarutbildning arrangerad av Svenskt Kulturarv.

Museipedagog Stina Flink har genomgått utbildningen *Kommunicera pedagogiskt*, en uppdragsutbildning i museipedagogik på 7,5 hp vid Linnéuniversitetet i samarbete med NCK (Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik) och RSM (Riksförbundet Sveriges museer) under höstterminen 2014.

Museipedagog Stina Flink medverkade som utbildare i en Syntolkningsutbildning arrangerad av Film i Uppland.

Museipedagogerna Frida Gereonsson och Stina

Flink ansvarade för en workshop kallad *Smörkärning, eldstål och taknäver – en annan typ av teknik* på CETIS konferens för lärare i teknik- och naturvetenskap i Uppsala.

Upplandsmuseets ledningsgrupp har tagit del av en fortbildningsdag med temat *Hot och våld* under ledning av en konsult.

Liksom tidigare år har museets hörsal varit träffpunkt för Uppsala universitets återkommande ENES-seminarierna (Early North European Seminar). Vid sammanlagt sju tillfällen har olika föreläsare presenterat sin forskning där arkeologiska avdelningen varit deltagande.

Engagemang i styrelser, råd och nätverk

Upplandsmuseet är medlem i Läns museernas samarbetsråd samt i Riksförbundet Sveriges Museer.

Forskningschef Iréne A. Flygare är arbetande ledamot i Kungl. Gustav Adolfs Akademien samt suppleant i dess styrelse.

Landsantikvarie Håkan Liby representerar Upplandsmuseet i Landstingets KIL-grupp, Uppsala universitets museiråd, styrelsen för Stiftelsen Leufsta, Grönsöostiftelsen, styrelsen för Föreningen Vallonbruk i Uppland, styrelsen för Länsforskningsrådet i Uppsala län, styrelsen för Föreningen Sveriges Landsantikvarier och styrelsen för Fredens Hus.

Bitr. landsantikvarie Bent Syse har under året deltagit i en nationell referensgrupp kopplad till Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer med anledning av uppdraget att utveckla och effektivisera hanteringen av arkeologiska fynd.

Ekonomichef Anders Blomqvist är ordförande i föreningen Sveriges museiadministratörer.

Avdelningschef Per Lundgren har varit styrelseledamot i Stiftelsen Österbybruks herrgård.

Forskare Pia Bengtsson Melin ingår i referensgruppen för glaskonservering, Uppsala domkyrka.

Den arkeologiska avdelningen har under året gått med i två branschorganisationer: Sveriges uppdragsarkeologiska branschorganisation (SUBo), en nationell organisation för institutioner som arbetar med uppdragsverksamhet samt Museiarkeologiska branschorganisationen, M-ARK.

Upplandsmuseet har även gått med i BARK, ett regionalt nätverk för byggnadsantikvarier på läns- och museer.

Upplandsmuseet ingår i den regionala samrådsgruppen för Uppsala stift som samlas tre till fyra gånger per år. I gruppen ingår utöver stiftsingenjören och biskopen även handläggare och antikvarier från länsstyrelserna och läns- och museerna i stiftet. Under 2014 har bland annat trädvårdsplaner för kyrkogårdar diskuterats.

Upplandsmuseets har varit representerat i den referensgrupp för innerstadsstrategi som Uppsala kommun har bildat.

Museipedagogerna deltar i *Kulturkraft*, den regionala barn- och ungdomskulturgruppen.

Utställningsproducent/antikvarie Ingrid Zakrisson är ledamot i UMI – Uppsalamuseernas informationsförening.

Museipedagog Vilhelm Sundbom har deltagit i FRI:s arbetsgrupp för framtagande av pedagogiskt policydokument.

Utställningschef Tuula Autio och museiasistent Katja Blomérus har ingått i en referensgrupp för projektet Romanè Bucà i Uppsala kommun.

Utställningschef Tuula Autio och utställningsproducent Ingrid Zakrisson är medlemmar i *Forum för utställare*.

Upplandsmuseets forskningsfond

År 2012 inrättades en forskningsfond vid Upplandsmuseet. Fondens ändamål är att stödja fördjupningsarbeten, vetenskapliga bearbetningar, initiering av högre studier, slutförande av forskningsprojekt etc. Avkastningen från museets donationsmedelsfond utdelas till medarbetare i form av bidrag som möjliggör kompetensutveckling enligt ovan med bibehållen lön. Under året beviljades Anna Ölund bidrag för dendrokronologisk analys av konstruktionselement vid Ärentuna kyrka. Andreas Hennius erhöll medel för att inventera och fosfatertera vikingatida platser för tjärframställning och Per Frölund tilldelades medel för slutförande av licentiatavhandling.

Hemslöjd

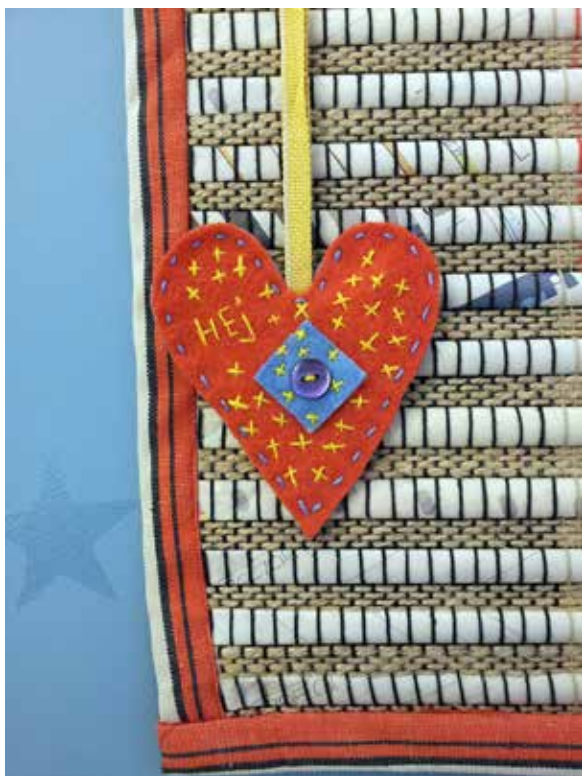

Foto Annkristin Hult.

Stiftelsen Upplandsmuseet är huvudman för länets hemslöjds konsulenter. Verksamheten bedrivs i egna lokaler med tillgång till museets övriga lokaler. I länet finns två tjänster. Till dessa kan läggas 25% barn- och ungdomstjänst som främst finansieras med uppdragsverksamhet från Skapande Skola-projekt.

Hemslöjds konsulenternas uppdrag är att planera, samordna och göra insatser för att tillvarata och utveckla hemslöjdens materialkunskap, teknikkunskap, formspråk, tradition och kvalitet.

Konsulenterna arbetar för att stärka förnyelsen och utvecklingen av hemslöjden ur såväl ett kultur- som ett närings- och hållbarhetsperspektiv. En viktig del är att öka barns och ungdomars intresse för utövande av olika slöjdtekniker.

Samarbetsparterna är många, till exempel skolor, studieförbund, museer, enskilda slöjdare, konstnärer och formgivare, hemslöjdsföreningar, hembygdsföreningar, vävföreningar, svarvföreningar, hushållningssällskap samt myndigheter och näringsliv.

Målet är att öka intresset för, kunskapen om och utövandet av hemslöjd i Uppsala län med tanke på såväl kulturella, kvalitativa som ekonomiska aspekter. På så sätt ska hemslöjdens ställning stärkas som ett eget kulturområde inom samverkansmodellen.

Barn och ungdomsverksamhet

Slöjdklubben ägs av Svenska Hemslöjdsföreningars Riksförbund (SHR) och är en rikstäckande fritidsverksamhet för barn 7–14 år som bygger på en genomtänkt pedagogisk idé. Här får barnen möjlighet att utforska och upptäcka hemslöjdens material och verktyg. Alla handledare har genomgått en utbildning på 64 lektioner som anordnas av läns hemslöjds konsulenter. Slöjdklubbarna arrangeras i samverkan med olika studieförbund, föreningar och Hemslöjdsförbundet i Uppsala län.

Under året har fyra klubbar varit igång i länet, varav tre i Uppsala kommun och en i Östhammars kommun. Dessutom togs det tidigare försöket med en klubb/verkstad för barn från 12 år, tillsammans med Studieförbundet, upp igen och genomfördes, under både våren och hösten.

I samband med utställningen *c/o Hemslöjden* arrangerades flera prova-på-klubbar. Liknande klubbar erbjöds också under sport-, påsk- och höstlov i Tierp, Bålsta, Uppsala, Heby och Enköping. Exempel på teman var ull, plåt och luffarslöjd samt återbruk med samtal om miljö i anslutning till en visning av Matias Klums utställning på Upplandsmuseet.

Under sommarlovet genomfördes slöjdläger på Disagården med tema "Slöjd – Käk – Kök", och i Östhammar, med tema "Ökända djur".

Slöjdklubbens handledarutbildning, steg 1, genom-

Förskolebarn på Storvetaskolan, "Tälj en älg". Foto Pea Sjölén.

Slöjdläger på Disagården.
Foto Madelaine Jansson.

Ur läroplanen (Lgr 11)

"Att tillverka föremål och bearbeta material med hjälp av redskap är ett sätt för människan att tänka och uttrycka sig. Slöjdande är en form av skapande som innebär att finna konkreta lösningar inom hantverkstradition och design utifrån behov i olika situationer."

Ur läroplanen – slöjd som ett verktyg för målpuppfyllelse inom skolan.

fördes under året. 17 personer deltog, flertalet från Uppsala län. Utbildningshelgerna arrangerades på olika platser i länet och i samverkan med Anna Ström, (handledare som äger slöjdklubbsstugan i Östhammar), Studieförbundet och Studieförbundet Vuxenskolan.

Två *handledarträffar* ordnades under året, där gamla och nya handledare möttes. Under våren på Disagården, och vid träffen i december var temat ljusstöping. Träffarna är viktiga möten för erfarenhetsutbyte och möjlighet till fortbildning för handledarna.

Under året har cirka 450 barn tagit del av terminsförlagd slöjdklubbsverksamhet. Ett tiotal handledare har varit aktiva.

Skapande skola. Grundskolor kan söka medel för att genomföra skapande verksamhet tillsammans med professionella kulturaktörer. Slöjden är ett användbart verktyg som kan bidra till ökad målpuppfyllelse. Hemslöjdskonsulenternas roll är att

planera och administrera aktiviteterna tillsammans med skolorna. Handledare som arbetar i projekten anställs av hemslöjdskonsulenterna, i första hand anlitas personer som gått slöjdklubbs handledarutbildning, steg 1, då den ger en bra pedagogisk grund, både praktiskt och teoretiskt. Skapande Skola har under året genererat cirka 600 arbetstimmar för handledarna.

Ett av de större Skapande skola-projekten har varit *Tälj en älg* som startade 2013 på initiativ av Uppsala kommun. Projektet innefattade de flesta av kommunens förskolor, ca 500 elever.

Under 2014 genomfördes även ett nytt projekt i årskurs sju på Vaksalaskolan kallat *Slöjd och matematik*. Utifrån teoretiska matematiska elevuppgifter slöjdades geometriska stämplor som sedan användes för att trycka mönsterrapporter på tyger som blev gardiner på skolan.

Konsulenterna Madelaine Jansson och Pea Sjö-

lén har under 2014 ingått i den nationella arbetsgrupp för Skapande Skola som drivs av Nämnden för Hemslöjdsfrågor.

Hemslöjdskonsulenterna ingår i *Kulturkraft* som är ett nätverk för länets kulturkonsulenter. *Stora Kulturdagen* arrangeras av Kulturkraft i samverkan med Uppsala kommun en gång per år. Här presenteras utbudet av barn- och ungdomskultur för länets skolor. *Stora Kulturdagen* besöks av lärare, elever, rektorer, huvudmän och kultursekreterare. Olika aktörer bjuds in för att presentera sitt utbud inom de olika kulturområdena. Hemslöjdskonsulenterna presenterade en del av de slöjdprojekt som erbjuds inom Skapande Skola. Många samarbeten och nya projekt tar sin start här.

Cirkus Kultur är Kulturkrafts gemensamma tvärkulturella samarbetsprojekt. Hemslöjdskonsulenterna sökte och fick 50 000 kr från Nämnden för hemslöjdsfrågor, till en förstudie som under våren 2015 ska undersöka förutsättningarna för ett länsomfattande projekt – *Cirkus Kultur* – för att nå och skapa ett nätverk av unga vuxna i Uppsala län med gränsöverskridande aktiviteter med Slöjdcirkus som förebild.

Knivsta bibliotek har under 2014 drivit ett projekt med syfte att engagera unga vuxna. På biblioteket skapades ett *Makerspace* som har digitalt fokus med bl.a. laserskärare och 3D-skrivare. Hemslöjdskonsulenterna erbjöd ett tillfälle med ett nytt koncept – *Sloydspace*. Ett spännande möte mellan slöjdens material och verktyg och det digitala skapandet.

Hemslöjdskonsulent Pea Sjöln arrangerade en lärarfortbildning för slöjdlärare som arbetar med barn med speciella behov. Fortbildningen anordnades i samarbete med Konsultativt stöd – Uppsala kommun.

Utställningar

Under 2014 har utställningen *c/o Hemslöjden* visats i Uppsala, Tierp, Heby och Älvkarleby. Utställningen *Helylle-eller?* visades i Liljeforsateljén i Österbybruk under sommaren. Två mindre utställningar – om materialen *trä och ull* har visats bl.a. på

c/o Hemslöjden – Livsstil, konsumtion och hållbarhet

11 februari – 22 februari
Tierps bibliotek

Denna utställning visar att hemslöjd kan vara mer än en sirlig duk ovanpå TV:n, en present till en 60-åring eller en souvenir från semesteren. Kanika kan den t.o.m. förändra världen?
För: Länehemslöjdskonsulenterna och hemslöjdsförbundet Uppsala län

TIERPS KOMMUN

BIBLIOTEK
www.bibliotek.se

c/o Hemslöjden, affisch på Tierps bibliotek. Foto Annkristin Hult

Västerbergs folkhögskola. Utställningen *Vantar till vardag och fest* visades på Erikskulle hembygdsgård, Söderbykarl. Totalt har 18 731 personer tagit del av utställningarna.

Vandringsutställningen *c/o Hemslöjden* ville väcka frågor om livsstil, konsumtion och hållbarhet. Utställningen presenterade fyra fiktiva personer, vars rum var inredda med slöjd från hela länet och ville visa hur hemslöjd kan vara en naturlig del i allas vardag. Aktiviteterna runt utställningen, som visades på länets bibliotek, ville uppmuntra till eget görande samt väcka frågor om konsumtion och hållbarhetsfrågor.

Under utställningsperioden anordnades workshops, föreläsningar, lärarfortbildningar, politiker-möten, Slöjdklubbar och Slöjdspaning m.m. Efter utställningsperioden strävade konsulenterna efter att återkomma med aktiviteter. Detta som ett led i uppbyggnad, underhåll och långsiktighet i arbetet med att nå hela länet med uppdraget. Vid återbesöken erbjöds barnverksamhet och workshops och fortsatt dialog med de olika målgrupperna. Målet var att bygga upp en "slöjdnod" i alla kommuner.

Slöjdspaning var en del av utställningen *c/o*

Från utställningen *Hellylle- eller? Liljeforsateljén*, Österbybruk.
Foto Annkristin Hult.

Hemslöjden. Slöjdare/konsthantverkare bjöds in att komma och visa sin slöjd. Hemslöjdskonsulenterna dokumenterade och fotograferade. Bilderna visades i utställningen och många av alstren i utställningen var tillverkade av slöjdare som konsulenterna mött på Slöjdspaningar. Vid dessa tillfällen gavs också tillfälle att träffa andra slöjdare, diskutera material, prissättning och produktutveckling. De tre Slöjdspaningar som gjorts under året har haft ett fyrtiotal deltagare.

Utställningen var producerad av hemslöjdskonsulenterna, i samverkan med Hemslödsförbundet i Uppsala län. Totalt har 11 500 personer sett utställningen. Drygt 30 programpunkter har samlat 113 barn och 282 vuxna deltagare.

Utställningen *Hellylle- eller?* var producerad av hemslöjdskonsulenterna på Sörmlands museum och visades under sommaren i Liljeforsateljén, Österbybruk som en del av projektet *Från lamm till tröja*. *Hellylle- eller?* belyste ull som ett klimatsmart, närproducerat material som till stor del är en outnyttjad resurs i vårt land. Intresset för ull och närproducerade garner ökar, och utställningen väckte stort intresse bland besökarna. Onsdagar och söndagar bjöds besökarna på olika prova-på-aktiviteter med ull-tema. Totalt 20 olika workshops lockade 336 personer, både barn och vuxna.

De mindre "pop-up-utställningarna" om bl.a. materialet trä och ull är ett bra komplement till stora vandringsutställningar. De har visats vid ett flertal tillfällen under året och nått ett tusental personer. I fönstren mot S:t Eriks gränd erbjuder hemslöjdskonsulenterna skyltningsmöjligheter för ideella hemslöjds- och konstföreningar.

Slöjd och hälsa. Kultur i vården

Slöjd bidrar till att ge människor välbefinnande och stärka individens självkänsla. Att slöjd har en god inverkan på människors hälsa och välmående blir mer tydligt. Det kan handla om att förbättra motorn, att stressa ner, att få ett socialt sammanhang och andra goda effekter. Detta är ett område som konsulenterna vill fortsätta att utveckla tillsammans med bl.a. Kulturenheten inom Landstinget.

Under året har hemslöjdskonsulenterna medverkat i bl.a. Kulturdygnet på Akademiska sjukhuset, i ett flertal aktiviteter på Träffpunkter på olika platser i länet, inom lekterapi och på en fortbildning för kulturombud inom landstinget. Vid åtta tillfällen har ca 175 personer (personal och brukare) fått ta del av slöjdens värden i både teori och praktik. Vid många tillfällen anlitas konsulenternas utbildade handledare för uppdragen.

Hemslöjd som näringsgren

Det är viktigt att människor ska kunna leva på sitt slöjdande. Arbetet med att stärka hemslöjden som motor för den regionala näringsverksamheten utvecklas i länet. Projektet *Från lamm till tröja* har bidragit till en ökad förståelse för slöjden som näringsgren hos lokala och regionala aktörer inom företagsutveckling och regional utveckling. Hemslöjdskonsulenterna ska bidra till att slöjdare/konsthantverkare ges möjlighet att leva på sin kunskap och vara en del av den regionala utvecklingen inom bl.a. området Kulturella och kreativa näringar, som inte enbart efterfrågar produkter, utan även tjänster och upplevelser kopplat till slöjd.

Projektet *Från lamm till tröja* som 2014 var en del av Regionförbundets satsning Främja Kvinnligt Företagande, är ett länsövergripande näringsprojekt med företagande runt ull i fokus. Deltagandet i näringsprojektet har varit mycket värdefullt för hemslöjdskonsulenterna, med de nya kontakter och möjligheter som projektet skapat för framtida samarbeten. Hemslöjdskonsulent Annkristin Hult har deltagit i träffar och seminarier under året samt tillsammans med projektledaren Erika Åberg genomfört utbildningsdagar, studieresor och en

FRÅN LAMM TILL TRÖJA

Om användning och utvecklingsmöjligheter för ull i Uppsala län

Från lamm till tröja.

Visa-mig-konferens för deltagarna i Från lamm till tröja-nätverket.

En framtida projektledare är en förutsättning för samordning och för att projektet ska leva vidare och fortsätta utvecklas. På slutseminariet diskuterades även förslag på studiebesök, marknader, utbildningar. Projektet bör dokumenteras i form av t.ex. en digital plattform där deltagarna presenterar sina varor och tjänster.

En *Ullmarknad* arrangerades på stallbacken vid Österbybruks herrgård den 16-17 augusti. Deltagarna i projektet från *Lamm till tröja* erbjöds att ställa ut och sälja sina produkter. 40 företag deltog i marknaden, som besöktes av ca 800 personer. Marknaden höll mycket hög kvalitet och besökare uppskattade även de olika prova-på aktiviteter som erbjöds, t.ex. tälja, spinna, tova, brodera, sticka.

Totalt har 4 937 personer tagit del av projektet *Från lamm till tröja* under 2014 vid olika föreläsningar, workshops, marknad, utställning och seminariedagar.

Från lamm till tröja utsågs till en av NFH:s (Nämnden för hemslöjdfrågor) piloter inom projektet Näringskonsulent. Annkristin Hult presenterade rapporten på slutseminariet för Tillväxtverket, NFH, Kulturrådet och Jordbruksverket.

På *Fårfesten i Kil* föreläste Annkristin Hult och berättade om projektet för ett 60-tal åhörare från hela landet. *North Atlantic Sheep and Wool Conference* är en organisation med länder runt Nordatlanten som har fokus på de inhemska fårrasernas bevarande och utveckling. Annkristin Hult deltog i årets konferens på Island som en av två svenska deltagare. Annkristin Hult intervjuades vid två tillfällen i *P4 Radio Uppland* om projektet.

Mona Wahlund, Sveriges Radio, P4 Uppland, lär sig karda och spinna i direktsändning. Foto Annkristin Hult.

Kreativa händer i Mälardalen. Under 2013 arbetade konsulenterna i Sörmland, Stockholm, Västmanland och Örebro med näringsprojektet *Slöjd-kunskaper som säljer*. Samarbetsprojektet initierades av de fyra landstingen för att ta ett samlat grepp, flytta fokus från de slöjdade föremålen och istället utveckla arbetet med kunskapsförmedling.

En förstudie ska ge underlag för att under lång tid kunna genomföra adekvata insatser för att skapa förutsättningar för en positiv företagsutveckling inom slöjd- och hantverksområdet i Mälardalsregionen.

Årets upplaga av *Hemslöjdsjul* gjordes i samarbete med Kaleido Konsthantverk, som tog över försäljningen då hemslöjdskonsulenternas lokaler varit under ombyggnad.

Till *Slöjdsparningarna* är alla välkomna att visa sin slöjd. Slöjdsparningskvällarna skapar nätverk mellan slöjdarna och ger konsulenterna kontakter med t.ex. nya kursledare och handledare. Här ges tillfälle att diskutera försäljning, tekniker, prissättning och andra frågor.

Mångfald inom slöjden

Slöjd ska vara ett självklart val för alla, oavsett olika funktionsförmågor, etniska bakgrunder eller socioekonomiska förhållanden. Utställningen *c/o Hemslöjden* är en del i konsulenternas strävan att möta nya målgrupper i varje kommun. Att mötas över slöjd kan ofta överbrygga språk- och generationsklyftor på ett naturligt sätt.

I *Spektakelslöjd* på Stenhagens bibliotek möts barn med olika bakgrund. Slöjdklubben är ett samarbete med Uppsala kommun, Studieförbundet och konsulenterna och har genomförts en dag i veckan under året. Verksamheten är nu etablerad och välbesökt. Under våren deltog vi med en uppskattad slöjdworkshop vid musik- och kulturevenemanget *Alla är vi folk* i Stenhagens kulturcentrum.

Annkristin Hult deltog i en internationell konferens i Olustvere, Estland – *Craft Camp*, där ett femtiotal deltagare från hela världen samlades. Craft Camp arrangeras av University of Tartu Viljandi Culture Academy, och erbjöd kurser, föreläsningar, studiebesök och utställningar av olika slag.

Annkristin Hult deltog även i *North Atlantic Native Sheep Conference*, som under 2014 arrangerades på Island. Konferensen samlade ca 70 deltagare från många delar av världen och gav ett bra perspektiv till förstudien *Från lamm till tröja*.

Kommunikation

I samarbete med informationsansvarig vid Upplandsmuseet har verksamhetens synlighet förbättrats. Kommunikation via sociala medier får en allt större betydelse och aktiviteten har stigit nämnvärt. Det gångna året visar på mycket goda effekter.

Besöksstatistiken på bloggen *Slöjdhänder* har fördubblats under året till 22 131 besökare. Under augusti, då bloggen presenterade de deltagande företagarna i Ullmarknaden, besökte 5000 personer sidan. Bloggen är ett bra redskap att dela information om händelser och aktiviteter på gång runt om i länet.

Hemslöjdskonsulenterna har deltagit i P4 Radio Uppland vid tre tillfällen och i längre inslag berättat om bl.a. *Från lamm till tröja*. UNT:s sida ”På

Dräkter från Setomaa, sydöstra Estland. Foto Annkristin Hult.

Nedan: Fåren samlas in efter sommaren. Blönduos, Island. Foto Annkristin Hult.

gång” är en användbar kanal för bl.a. Slöjdvällar och workshops.

Slöjdhänder, hemslöjdskonsulenternas tryckta informationsblad, har övergått i digital form under 2014. Nyhetsbladet har skickats ut som Pdf.

Övrigt

Under året tog Konstenheten inom Landstinget initiativ till projektet *Hemslöjd och konst i samarbete*.

Syftet med konst- och slöjdsarbetet är att hitta nya sätt att se på konstnärliga insatser i vårdmiljöer, ge en möjlighet för personal att känna sig delaktiga i sin arbetsmiljö och en väg att hitta en förståelse för kvalitet och helhetsmiljötänkande.

Under året har en kartläggning av länets *vävstugor* genomförts. En del vävstugor har stängts pga. lågt deltagarantal, ökade lokalkostnader och hög ålder på medlemmarna. Men en hel del nya vävföreningar tillkommer kontinuerligt. I länet finns omkring 30 aktiva vävstugor. Kontakterna med vävstugorna och enskilda väverskor är värdefulla.

Pea Sjölen var ledamot i styrelsen för Föreningen Sveriges hemslöjdskonsulenter under 2014.

Hemslöjdskonsulenterna samarbetar med kollegorna i Gävleborg och Dalarna. Gruppen kallas CWX och har producerat utställningen *Garva Lagom*. Under våren visades delar av utställningen i Malung.

Det länsövergripande järn- och smidesprojektet ”Järnbyg(g)d” som är planerat att genomföras i Dalarna, Gävleborg och Uppsala har initierats under året med en planeringsträff.

Vävsmässan 2014 arrangerades i Umeå där de textila hemslöjdskonsulenterna presenterade en gemensam monter med information om monteringar, olika webbsidor m.m. Annkristin Hult deltog under tre dagar.

Hemslöjdskonsulenterna tog under hösten initiativ till ett möte med Hemslöjdsförbundet, Uppsala hemslöjdsförening, Brukssmederna, Östhammars hemslöjdsförening, studieförbunden och Föreningen Upplandslin för att ge tillfälle att presentera respektive verksamhet, vad som är på gång och möjliggöra samarbeten mellan de olika aktörer i länet som har slöjd på agendan.

Alunda vävstuga har arbetat med gamla förlagor från Upplandsmuseet.

Biblioteken i länet är en viktig arena och samarbetspart vid olika programaktiviteter för barn och vuxna samt utställningar. Under året har verksamhet på biblioteken i Tierp, Heby, Bålsta, Enköping, Skutskär, Stenhagen och Knivsta arrangerats.

Föreläsningar och visningar ger möjlighet att förmedla fördjupad traditionell slöjdekunskap samt presentera nya tankar, utveckling och idéer inom hemslöjdens allt mer utvidgade verksamhetsfält. Föreläsningarna har arrangerats i samband med utställningen *c/o Hemslöjden* med externa föreläsare. Sammanlagt har 15 föreläsningar erbjudits publiken.

Kursverksamheten är en bas i verksamheten. Här finns möjlighet att sprida kunskap om de traditionella slöjdteknikerna, dess material och ursprung på fördjupad nivå. Kursledarna är bland de mest erfarna i landet som håller hög nivå i sin undervisning. Kurserna ges delvis i samverkan med Studieförbundet Vuxenskolan. Ett fåtal kurser har hållits i den egna verksamhetslokalen då den varit under ombyggnad och reparation. Smideskurser hålls i smedjan på Österbybruks herrgård under ledning av föreningen Brukssmederna. Östhammars hemslöjdsförening har arrangerat en kurs i svepteknik. Under året har 12 långa kurser anordnats, i t.ex. smide, täljning, nålbindning, trycka på skinn, spinning, vaddstickade täcken, verktygsslipning m.m. Totalt har 120 personer deltagit.

Intresset för hårdslöjd ökar. Foto Annkristin Hult.

Workshop i tovning, Österbybruk. Foto Annkristin Hult.

Som ett komplement till de långa kurserna arrangeras även prova-på-tillfällen för att locka in och väcka nyfikenhet och intresse för slöjden och för de mer avancerade kurserna. Totalt 65 workshops och prova-på-tillfällen har arrangerats på olika platser i länet med ett deltagarantal på 931 vuxna och 393 barn.

Under Kulturnatten samarbetade hemslöjds-konsulenterna med föreningen Uppsalavävare på hotell Park Inn. Temat var "Vävf natt" och täljning och besöktes av 320 personer som fick prova på bl.a. rockringsvävning, tillverkning av små vävramar och vävning i traditionella vävstolar.

Det stora Täljkalaset – en täljdag med filmvisning genomfördes i Stavby hembygdsgård i samarbete med Stavby 4-H, Stavby bio och Stavby bygdegårdsförening.

Under året har hemslöjds-konsulenterna i samarbete med Studieförbundet, Hemslöjdsförbundet och Uppsala hemslöjdsförening anordnat 16 Slöjdvällar på Kulturkaféet i Uppsala. Totalt 165 personer har deltagit.

I samband med utställningen *c/o Hemslöjden* har slöjdekaféer ordnats, ofta i samverkan med olika föreningar.

Hemslöjds-konsulenternas specialkompetens efterfrågas ofta av privatpersoner, föreningar och organisationer. Kontinuerligt bedrivs en rådgivningsverksamhet via e-post, personliga besök och telefon.

Nämnden för hemslöjdsfrågor har ett strategiskt samordningsansvar och är pådrivande och stödjande inom hemslöjdsområdet samt bidrar med omvärldsanalys, information, utbildning och kontakter som ger möjlighet till utveckling och gränsöverskridande samarbeten med andra kultur- och politikområden samt civilsamhället. Hemslöjds-konsulenterna deltar vid fortbildningsveckor två gånger per år.

Vävram, Kulturnatten.
Foto Annkristin Hult.

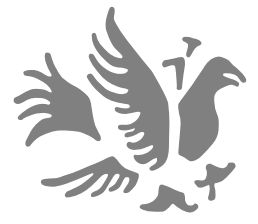
Besöksstatistik 2014

Besökssiffrorna 2014 har ökat markant i jämförelse med tidigare år. Den totala besökssiffran har ökat med nästan 30 000 personer vilket är anmärkningsvärt. I museibygnaden var ökningen drygt 24 000 personer och förklaringen torde vara attraktiva utställningar och en omfattande skol- och programverksamhet. Den regionala verksamheten i länets alla kommuner har i förhållande till 2013 nästan dubblats. Så höga siffror har inte noterats tidigare under 2000-talet.

Totalt antal besökare	112 490
Upplandsmuseet	74 957
Disagården	15 158
Kvekgården	1 009
Walmstedtska gården	1 077
Bibliotek/föremålsmagasin	432
Regional verksamhet	19 583
Hemslöjden	274

Fördelning på olika besökskategorier	Upplandsmuseet	Disagården	Kvekgården	Walmstedtska gården	Bibliotek/ Föremålsmagasin	Regional verksamhet	Hemslöjd	Totalt
<i>Enskilda besökare</i>	69 428	12 899	1 009	175	311	11 709	-	95 531
<i>Grundskolan</i>								
Antal elever	2 423	1 143	-	579	-	2 205	2	6 352
Antal klasser	109	37	-	26	-	88	1	261
<i>Gymnasieskolan</i>								
Antal elever	687	122	-	47	-	205	-	1 061
Antal klasser	37	6	-	2	-	9	-	54
<i>Vuxenstuderande</i>								
Antal elever	385	-	-	116	-	45	41	587
Antal klasser	15	-	-	5	-	3	4	32
<i>Universitet/högskola</i>								
Antal studenter	363	-	-	26	13	441	-	843
Antal grupper	17	-	-	1	1	12	-	31
<i>Förskola/Fritidshem</i>								
Antal barn	164	464	-	25	-	155	-	808
Antal grupper	12	21	-	1	-	14	-	48
<i>Totalt antal skol- och förskolebesök</i>								
Antal elever	4 022	1 729	-	793	-	3 051	43	9 638
Antal grupper	195	64	-	35	-	126	5	425
<i>Övriga grupper</i>								
Antal personer	1 507	530	-	109	108	4 823	231	7 308
Antal grupper	74	16	-	7	7	109	28	241
<i>Totalt antal skolor och förskolor inkl övriga grupper</i>								
Antal personer	5 529	2 259	-	902	121	7 874	274	16 946
Antal grupper	269	80	-	42	8	235	33	667

Årsredovisning

Upplandsmuseets personal på utflykt i Älvkarleby.

Museistiftelsens huvudmän

Upplandsmuseets huvudmän utgörs av Landstinget i Uppsala län och den ideella föreningen Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund.

Museistyrelsen har under 2014 haft följande sammansättning

Valda av Landstinget i Uppsala län

Ledamöter

Lars-Olof Legnerfält, Uppsala (c)

Gunilla Oltner (s)

Ann-Cathrine Haglund (m)

Lars Wennås (fp)

Anna-Lena Eriksson (s)

Suppleanter

Lena Bjuhr Erngren (m)

Johnny Svahn (s)

Valda av Upplands fornminnesförening och hembygdsförbund

Ledamot

Stig Hedlund

Suppleant

Marie Andersson

Styrelsens ordförande var Lars-Olof Legnerfält och vice ordförande Gunilla Oltner.

Arbetsutskott

Ordföranden och vice ordföranden.

Revisor (auktoriserad)

Karin François Ågstrand, KPMG

Revisorer (förtroendevalda)

Siw Persson (s)

Mats Sjöborg (fp)

Revisorsersättare

Anders Toll (s)

Ulrika Uhlander

Inre organisation och styrning av verksamheten

Upplandsmuseet är organiserat med åtta funktionellt uppdelade avdelningar/ansvarsområden för forskning, samlingar, arkeologi, kulturmiljö, kommunikation, hemslöjd, säkerhet och teknik samt ekonomi och kansli. Chef vid museet är landsantikvarien. Biträdande landsantikvarien är tillika avdelningschef för den arkeologiska avdelningen. Vetenskaplig ledare för verksamheten är forskningschefen. Museets ledningsgrupp består av landsantikvarien, biträdande landsantikvarien och avdelningscheferna. Verksamhetens mål, inriktning och innehåll styrs övergripande genom stiftelsens stadgar, måldokument, de av styrelsen fastställda programmen för kunskapsuppbyggnad, vård och förmedling, långsiktig strategisk plan samt i övrigt genom årlig verksamhetsplan och budget.

<i>Personal</i>	<i>2014</i>	<i>2013</i>
Antal anställda	56	56
Varav kvinnor	31	31
Män	25	25

Anställd personal under verksamhetsåret

Landsantikvarie/länsmuseichef

Håkan Liby

Bitr. landsantikvarie/länsmuseichef

Bent Syse

Forskningschef

Irène Flygare

Ekonomi- och kanslichef

Anders Blomqvist

Avdelningschefer

Tuula Autio

Per Lundgren

Berit Schütz

Kenth Wessberg

Annkristin Hult

Informationsansvarig

Katja Jahn

Antikvarier

Barbro Björnemalm
Frida Gereonsson
Stina Flink
Kerstin Hong Åberg
Ulrika Sahlsten
Vilhelm Sundborn
Agnetha Pettersson
Ingrid Zakrisson
Sverker Larsson

Extra Antikvarie

Karoline Svensson (23.6–12.8)

Länshemslöjdskonsulenter

Annkristin Hult
Madelaine Jansson (1.1–30.6)
Per Erik Sjölen
Erika Åberg (1.3–31.5)

Arkeologer

Bent Syse
Dan Fagerlund
Per Frölund
Hans Göthberg
Andreas Hennius
Joakim Källberg (tjänstledig)
Malin Lucas
Robin Lucas
Linda Qviström
(tjänstledig 80% 1.1–30.6,
100% 1.7–31.1)
Anna Ölund

Forskare

Mats Morell (1.1–31.8)
Cecilia Bygdell
Marja Erikson

Assistenter

Monica Mattsson
Krister Virgin
Ulf Svensson
Monika Lundin
Bo Rundqvist (1.1–31.1)
Karin Tunel (18.8–22.11)

Museireceptionister

Elin Wallin
Jenny Falkman
Åsa Modig
Monika Österberg (1.1–31.1)
Trina Dobbs

Kanslireceptionist

Isa Orsborn

Museibibliotekarie

Inger Levén

IT-ansvarig

Dan Olsson

Fotografer

Bengt Backlund
Olle Norling

Fastighetsförvaltare

Kentth Wessberg

Museitekniker

Gerhard Berlin
Lars Hellstrand
Håkan Wallentinsson

Lokalvårdare

Linda Allfjord
Tuula Ruokokoski

Kulturarvs IT

Camilla Lööf (arbetsledare)
Yvonne Blomberg
Monica Edberg
Hanna Karlsson
Anja Szyszkiewicz
Didrik Taube
Inger Lind (1.4–31.12)

**Huseliusprojektet –
Uppsala Domkyrka**

Herman Bengtsson
Pia Bengtsson Melin

Projektet Romska Röster

Domino Kai (1.1–31.5)
Karoline Svensson (1.1–31.8)
Katja Blomérus

Projektet Fokus

Diana Chafik

Stiftelsen Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län

Resultaträkning

Belopp i kr	Not	2014	2013
Rörelsens intäkter			
Försäljningsintäkter		8 828 208	9 272 408
Bidrag och övriga intäkter	1	35 110 174	33 896 564
		43 938 382	43 168 972
Rörelsens kostnader			
Kostnader för sålda varor		-298 494	-565 141
Övriga externa kostnader		-17 146 318	-16 435 833
Personalkostnader	2	-26 735 099	-26 717 207
Avskrivningar av anläggningstillgångar	3,4,5	-500 172	-571 455
		-741 701	-1 120 664
Resultat från finansiella poster			
Intäkter från finansiella anläggningstillgångar		460 083	485 143
Ränteintäkter från omsättningstillgångar		109 038	112 247
Återföring av nedskrivning av finansiella anläggningskostnader	6	555 974	718 509
Räntekostnader		-1 131	-
		382 263	195 235
Resultat efter finansiella poster			
		382 263	195 235
Resultat före skatt			
		382 263	195 235
Årets resultat			
		382 263	195 235

Stiftelsen Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län

Balansräkning

Belopp i kr	Not	2014-12-31	2013-12-31
TILLGÅNGAR			
Anläggningstillgångar			
<i>Materiella anläggningstillgångar</i>			
Inventarier, verktyg och installationer	3,4,5	1 251 778	1 707 850
		1 251 778	1 707 850
<i>Finansiella anläggningstillgångar</i>			
Andra långfristiga värdepappersinnehav	6	9 785 611	9 229 637
		9 785 611	9 229 637
Summa anläggningstillgångar		11 037 389	10 937 487
Omsättningstillgångar			
<i>Varulager m m</i>			
Råvaror och förnödenheter		645 503	532 278
		645 503	532 278
<i>Kortfristiga fordringar</i>			
Kundfordringar		2 195 683	1 238 883
Övriga fordringar		818 572	20 938
Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter	7	4 705 731	4 138 975
		7 719 986	5 398 796
<i>Kassa och bank</i>			
		2 896 645	4 381 489
Summa omsättningstillgångar		11 262 134	10 312 563
SUMMA TILLGÅNGAR		22 299 523	21 250 050
EGET KAPITAL OCH SKULDER			
Eget kapital			
	8		
<i>Fritt eget kapital</i>			
Balanserad vinst eller förlust		13 473 669	13 278 434
Årets resultat		382 263	195 235
		13 855 932	13 473 669
Summa eget kapital		13 855 932	13 473 669
Kortfristiga skulder			
Leverantörsskulder		1 831 253	2 243 605
Skatteskulder		46 440	64 759
Övriga skulder		1 690 971	1 499 282
Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter	9	4 874 927	3 968 735
		8 443 591	7 776 381
SUMMA EGET KAPITAL OCH SKULDER		22 299 523	21 250 050
Ställda panter och säkerheter		Inga	Inga
Övriga ställda panter och säkerheter		Inga	Inga
Ansvarsförbindelser		Inga	Inga

Noter

NOT 1 Bidrag och övriga intäkter

	2014	2013
Uppsala läns landsting	26 400 000	25 789 000
Lönebidrag	2 255 618	2 344 131
Övriga bidrag	4 563 927	5 042 069
Övriga intäkter	1 890 629	721 364
Summa	35 110 174	33 896 564

NOT 2 Anställda och personalkostnader

Medeltalet anställda

	2014	2013
Män	25	25
Kvinnor	31	31
Totalt	56	55

Könsfördelning i ledningsgruppen och styrelsen

Andel kvinnor	2014	2013
Styrelsen	50%	50%
Ledningsgruppen	50%	50%

Löner, andra ersättningar och sociala kostnader

	2014	2013
Löner och andra ersättningar	18 564 955	18 498 448
Sociala kostnader	7 735 330	7 701 219
Totalsumma	26 300 285	26 199 667

NOT 3 Avskrivningar av materiella och immateriella anläggningstillgångar

	2014	2013
Inventarier, verktyg och installationer	500 172	571 455
Summa	500 172	571 455

NOT 4 Nedlagda kostnader på annans fastigheter

	2014	2013
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	2 435 758	2 223 883
Nyanskaffningar		300 625
Avyttringar och utrangeringar		-88 750
	2 435 758	2 435 758
<i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-2 115 166	-2 129 558
Avyttringar och utrangeringar		88 750
Årets avskrivning enligt plan	-85 059	-74 358
	-2 200 225	-2 115 166
Redovisat värde vid årets slut	235 533	320 592

NOT 5 Inventarier, verktyg och installationer

	<u>2014-12-31</u>	<u>2013-12-31</u>
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	6 252 839	8 017 210
Nyanskaffningar	44 100	824 066
Avyttringar och utrangeringar	-183 747	-2 588 436
	<u>6 113 192</u>	<u>6 252 840</u>
 <i>Akkumulerade avskrivningar enligt plan</i>		
Vid årets början	-4 865 113	-6 894 517
Avyttringar och utrangeringar	183 748	2 526 032
Årets avskrivning enligt plan enligt anskaffningsvärden	-415 113	-497 097
	<u>-5 096 478</u>	<u>-4 865 582</u>
Redovisat värde vid årets slut	1 016 714	1 387 258

NOT 6 Andra långfristiga värdepappersinnehav

	<u>2014-12-31</u>	<u>2013-12-31</u>
<i>Akkumulerade anskaffningsvärden</i>		
Vid årets början	10 110 636	10 110 636
Nedskrivningar	-880 999	-1 599 508
Återföring nedskrivningar	555 974	718 509
Redovisat värde vid årets slut	9 785 611	9 229 637

NOT 7 Förutbetalda kostnader och upplupna intäkter

	<u>2014-12-31</u>	<u>2013-12-31</u>
Förutbetalda hyror	1 784 581	1 677 718
Övriga förutbetalda kostnader	221 351	333 423
Upplupna uppdragsintäkter	2 359 644	1 646 001
Upplupna bidrag	340 155	481 833
Summa	4 705 731	4 138 975

NOT 8 Eget kapital

	<u>2014-12-31</u>
Eget kapital vid årets ingång	13 473 669
Årets resultat	382 263
Eget kapital vid årets utgång	13 855 932

NOT 9 Upplupna kostnader och förutbetalda intäkter

	<u>2014</u>	<u>2013</u>
Upplupna semesterlöner	858 650	845 228
Upplupna sociala avgifter semesterlöner	269 787	265 570
Förutbetalda bidragsintäkter	3 601 636	2 516 321
Övriga upplupna kostnader	144 853	341 616
Summa	4 874 926	3 968 735

Verksamhetens spridning i länets kommuner 2014

Verksamhetsgren	Enköping	Heby	Håbo	Knivsta	Tierp	Uppsala	Älvkarleby	Östhammar
Forskning	•	•		•		•		
Insamling av föremål och bild	•	•			•		•	
Arkeologiska undersökningar								
Remisser, yttranden	•	•	•	•	•	•	•	•
Kyrkoärenden	•	•		•	•	•		•
Inventeringar/dokumentation		•	•		•	•		•
Antikvarisk medverkan	•	•		•	•	•	•	•
Vandringsutställningar, mindre		•		•		•	•	
Utställningar, övriga					•	•		
Pedagogisk verksamhet	•	•	•	•	•	•	•	•
Föredrag	•	•		•	•	•		
Stads- och fältvandringar						•		•
Hemslöjdskonsulenternas verksamhet	•	•	•	•	•	•	•	•

Besöksstatistik	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Totalt	62 780	81 586	73 290	72 256	73 202	70 727	76 421	91 906	89 936	82 760	112 490
Museibygnaden	35 723	56 387	51 835	47 033	45 117	43 525	48 490	60 167	57 250	50 717	74 957
Disagården	14 210	14 744	14 365	14 416	13 957	15 912	15 025	15 996	14 862	16 098	15 158
Kvekgården	1 422	1 423	1 300	1 298	1 300	1 300	1 008	1 358	734	822	1 009
Walmstedtska gården	1 800	1 797	2 187	2 180	1 584	1 698	1 561	1 399	1 163	1 685	1 077
Bibliotek/föremålsmagasin	895	1 201	838	1 336	730	1 058	948	145	367	398	432
Regional verksamhet	8 730	6 034	2 765	4 434	9 305	5 306	6 143	9 749	13 275	10 068	19 583
Hemslöjden							3 246	3 092	2 285	2 972	274

Styrelse

Pia Wårdsäter
Gun Ahlberg

Emilie Eriksson
Lars-Olof Legnerfält

Susanna Hedman
Marie Andersson

Vår revisionsberättelse har avlämnats 2015-03-23

Karin François Ågstrand Siw Persson Mats Sjöborg
Auktoriserad revisor KPMG AB

UPPLANDSMUSEET

Upplandsmuseet, Länsmuseum för Uppsala län
adress Fyristorg 2, 753 10 Uppsala
telefon 018-16 91 00
www.upplandsmuseet.se